

Meningsbärande berättelser om europeisk stormaktstid i 70- och 80-talens historiska läroböcker

En analys av textens struktur med tema maktförhållanden

Emmy Adamson

Mittuniversitetet

Historiska institutionen

Huvudområde: Historia

Högskolepoäng: 15 hp

Termin/år text: HT 2021

Handledare: Mats Deland

Examinator: Per Sörlin

Kurskod/registreringsnummer: HI067G

Utbildningsprogram: Historia C

Vid Mittuniversitetet finns möjlighet att publicera examensarbetet i fulltext i DiVA (se bilaga för publiceringsvillkor). Publiceringen sker i open access, vilket innebär att arbetet blir fritt tillgängligt att läsa och ladda ned på nätet. Därmed ökar spridningen och synligheten av examensarbetet.

Open access är på väg att bli norm för att sprida vetenskaplig information på nätet. Mittuniversitetet rekommenderar såväl forskare som studenter att publicera sina arbeten open access.

Jag/vi medger publicering i fulltext (fritt tillgänglig på nätet, open access):

- Ja, jag/vi godkänner publiceringsvillkoren.
- Nej, jag/vi godkänner inte att mitt självständiga arbete publiceras i det offentliga gränssnittet i DiVA (Endast arkivering i DiVA).

Ort och datum: Göteborg, 1 april 2022

Program/Kurs: Historia C

Namn (alla författares namn): Emmy Adamson

Födelseår (alla författares födelseår): 9 mars 2000

Innehåll

1. Inledning	7
1.1 Bakgrund.....	7
1.2 Meningsbärande händelser.....	8
1.3 Maktförhållanden.....	9
1.4 Lgy70.....	10
1.5 Läromedelsgranskningen.....	11
2. Syfte och avgränsningar	12
3. Forskningsläge	13
3.1 Meningsbärande händelser.....	13
3.2 Läroböckernas historieskrivning.....	14
3.3 Historieskrivningens innebörd.....	14
3.4 Summering forskningsläge.....	15
4. Teoretiska utgångspunkter	15
4.1 Narrativ teori.....	15
4.2 Historiekultur.....	18
4.3 Användning av begreppet historieskrivning.....	18
4.4 Berättelsens implicita och explicita mening.....	19
4.5 Tolkning av meningsbärande händelser.....	19
5. Källmaterial	20
6. Metod	23
6.1 Diskursanalys.....	23
6.2 Tillvägagångssätt.....	24
6.3 Metodologiska problem.....	25
6.4 Disposition.....	26
7. Resultat	27
7.1 Utrymme till skeenden.....	27
7.1.1 Graninger & Tägil 1973.....	27
7.1.2 Brolin, Dannert & Holmberg 1981.....	30
7.1.3 Hildingson & Samuelson 1982.....	34
7.2 Maktförhållanden.....	37
7.2.1 Graninger & Tägil.....	37
7.2.2 Brolin, Dannert & Holmberg 1981.....	39
7.2.3 Hildingson & Samuelson 1982.....	42
7.3 Läroböckernas meningsskapande.....	44

7.3.1 Graninger & Tägil 1973.....	44
7.3.2 Brolin, Dannert & Holmberg 1981.....	45
7.3.3 Hildingson & Samuelson 1982.....	46
8. Sammanfattning.....	47
Referenser.....	50

Tabellförteckning

Tabell 1. Graninger & Tägil 1973: Sammanställning över antal sidor respektive stat behandlas på 1973.....	26
Tabell 2. Sammanställning Graninger & Tägil 1973: Vad som står i fokus för skildring av respektive stat.....	28
Tabell 3. Brolin, Dannert & Holmberg 1981: Antal sidor för respektive kategori och infallsvinkel.....	30
Tabell 4. Sammanställning Brolin, Dannert & Holmberg 1981: Kategorier som får störst utrymme och vad som utmärker dessa.....	32
Tabell 5. Hildingson & Samuelson 1982: Kapitlets indelningar och antal sidor för dessa indelningar.....	33
Tabell 6. Sammanställning Hildingson & Samuelson 1982: Kategorier i kapitlet och vad som utmärker dessa.....	34
Tabell 7. Graninger & Tägil 1973: Maktförhållanden som framkommer i kapitlet.....	36
Tabell 8. Sammanställning Graninger & Tägil 1973: Drivkrafter för makt och vad dessa syftar till.....	37
Tabell 9. Brolin, Dannert & Holmberg 1981: Bakgrunden till makt och vad som utmärker detta.....	38
Tabell 10. Sammanställning Brolin, Dannert & Holmberg 1981: Ekonomiska och religiösa bakgrunder till makt och vad som utmärker dessa.....	40
Tabell 11. Hildingson & Samuelson 1982: Maktförhållanden som framkommer i läroboken.....	41

Tabell 12. Sammanställning Hildingson & Samuelson 1982: Maktförhållanden som framkommer i kapitlet och vad som utmärker dessa.....42

1. Inledning

Didaktik är ett brett begrepp, i grunden innebär didaktik att undervisa. Det finns många olika grenar inom detta begrepp, bland annat historiedidaktik. Historiedidaktik kan förstås både smalt och brett. Det kan sättas in i ett bredare samhällsperspektiv, men det kan också ses som en uppsättning praktiska tillvägagångssätt i undervisning. Man skulle kunna påstå att historiedidaktik blir resultatet där historia och pedagogik sammanflätas.¹ Ett verktyg för undervisning är läroboken. Historiska läroböcker har brukats i klassrum långt bak i tiden. Läroboken utgörs av en pedagogisk text som ska reproducera redan befintlig kunskap, inte skapa ny, den är dessutom producerad för ett bestämt syfte, nämligen att brukas i klassrummet.² Vad lärobokens innehåll utgörs av är således en intressant fråga. Det är omöjligt att inkludera alla historiska händelser och berättelser i en enda lärobok, det har således gjorts medvetna val kring vilka sådana händelser som anses viktiga nog att inkludera i en historisk lärobok. Historien förmedlar någonting, och denna historieförmedling sker på ett visst sätt. Vilka drivkrafter som utgör förutsättningar för förändring i en lärobok kan skilja sig åt, det kan vara till exempel politiska, materiella, ekonomiska eller ideologiska förutsättningar.³ Som läsare påverkas ens egen bild av historien av hur historia förmedlas, vilka händelser som skildras och hur olika förklaringsfaktorer tar form. Hur historia förmedlas i läroböcker, hur händelser tar form och vilken bild av historien innehållet kan tänkas förmedla för läsaren utgör grunden för denna uppsats. Jag tänker mig att det är viktigt att belysa och undersöka hur berättelser tar form i historiska läroböcker. Språkanvändningen och skildringar av olika berättelser har en stark påverkan på läsaren, eftersom läsarens bild och uppfattning av historia grundar sig på vad och hur historia presenteras i olika källor. Inte minst är det viktigt att belysa berättelser i läroböcker, eftersom det som berättas kan vara information läsaren tar del av för första gången i sitt liv. För min undersökning är det berättelserna som står i centrum och i det språkbruk berättelserna förmedlas. Med tanke på att elever i skolan läser historieläroböcker för att lära sig om historiska händelser de ännu inte känner till, spelar berättelserna och språkanvändningen en viktig roll.

1.1 Bakgrund

Det har gjorts omfattande forskning kring historiedidaktik och historieförmedling i läroböcker genom tiderna. Det finns en relativt tydlig bild över hur historieskrivningen har förändrats genom årtionden i läroböckerna. Det visar sig bland annat att historieskrivningen i läroböcker från perioden 1900-1960-tal skiljer sig markant från historieskrivningen mellan 1960-1980-tal. I den förstnämnda perioden är berättelserna kronologiskt ordnade där

¹ Berglund & Ney 2015, s 179.

² Danielsson Malmros 2012, s 20.

³ Berglund & Ney 2015, s 70.

händelser följer på varandra, medan läroböcker från den sistnämnda perioden tar sin utgångspunkt i nuet.⁴ Utefter den forskning som finns på området kan listan göras lång kring hur och varför läroböckerna skiljer sig åt. Den forskningen jag har tagit del av på området har jämfört läroböcker över tid, och hur historien förmedlas i dessa läroböcker. Det finns också en hel del forskning som istället fokuserar på hur innehållet i läroböcker är kopplat till identitetsskapande och individens utveckling. Trots detta finns det fortfarande en hel del att undersöka inom området historiedidaktik och läroböcker. Bland annat saknas det omfattande forskning kring hur historieskrivningen i olika läroböcker från samma tidsperiod skiljer sig emellan. Istället för en mer övergripande förklaring kring hur historieskrivningen framkommer i olika läroböcker blir det intressant att dyka djupare ned i läroböckerna och undersöka hur olika händelser förklaras i en berättelse och vad detta förmedlar. Den historiska epok som kommer analyseras i läroböckerna är det europeiska enväldet.

1.2 Meningsbärande händelser

Om man ska genomföra en studie kring läroböcker och vad dessa förmedlar i språk och kontext, blir det viktigt att noggrant välja vilka ingångar man ska ta i analysen. Jag kommer därför undersöka vilken mening som framkommer i läroböckerna. Ingmarie Danielsson Malmros talar om meningsbärande händelser i historien, och detta är något som är värt att bygga vidare på. Meningsbärande händelser är sådana händelser som skildras i en berättelse som bidrar till själva berättelsens övergripande mening eller syfte. Meningen av en händelse beskrivs som explicit, då den går att beskriva och är konkret. Detta bidrar till en berättelses implicita mening, där berättelsen förmedlar någonting övergripande, underförstått, som inte uttalas direkt i berättelsen. Ett exempel på detta är Sveriges hållning under andra världskriget, vars explicita mening kan beskrivas hur Sverige lyckades hålla sig utanför kriget. Den implicita meningen med berättelsen är att Sverige var ett fredligt land. En ytterligare dimension på detta blir att berättelsen i sin tur bidrar till att skapa mening för individen. Detta sker när berättelsen kognitivt och emotionellt integreras med läsarens tidigare erfarenheter och kunskaper.⁵

Att söka efter meningsbärande händelser i historieskrivningen blir således intressant för att undersöka berättelsens övergripande mening. Jag kommer ta fasta på Danielsson Malmros definition av begreppet berättelse, som syftar till att en berättelse skildrar händelser som inträffar i en viss ordning, i berättelser finns också ett samband mellan olika händelser. Sambandet uttrycks dels genom kausalitet, men också genom de intentioner som styr aktörerna i berättelsen.⁶ Eftersom det är det europeiska enväldet som ska analyseras i kommande undersökning blir det således meningsbärande händelser som framkommer i historieskrivningen om det svenska enväldet som är i fokus, och de intentioner som styr

⁴ Ammert 2008, s 208.

⁵ Danielsson Malmros 2012, s 18.

⁶ Danielsson Malmros 2012, s 26-27.

aktörerna i berättelsen. En förklaring på hur jag kommer använda mig av och analysera meningsbärande händelser i undersökningen kommer presenteras längre fram i undersökningen.

1.3 Maktförhållanden

I en historisk framställning finns det olika faktorer som lyfts fram som förutsättningar och orsaker till förändringar, samt olika drivkrafter som för berättelsen och de meningsbärande händelserna framåt. Dessa drivkrafter och faktorer kan vara olika saker. En sådan drivkraft är makt, denna dimension är ytterst relevant i en undersökning om texters struktur och skildringar av det europeiska enväldet. Grunden till makt i en historisk framställning är de olika maktförhållanden som existerar antingen mellan stater eller mellan samhällsgrupper. Ammert menar på att texternas intriger och motiv i personers handlingar i läroböckerna som gavs ut mellan 1960-1980-tal dominerades av olika aspekter, en sådan är makt. Maktmotivet kan i sin tur delas in i territoriell och ekonomisk makt, där den sistnämnda inte behandlas i lika stor utsträckning i tidigare läroböcker.⁷ Förutsättningarna för makt är olika, det kan vara ideologiska, politiska eller materiella förutsättningar. Begreppet makt och dess innebörd kan definieras på olika sätt. Filosofen Foucault intresserade sig för makt och makttekniker, han menade på att makt är något som utövas på många olika nivåer i ett samhälle och kan inte reduceras till ett specifikt ursprung, till exempel statligt ursprung.⁸ Utefter denna definition blir maktförhållanden en intressant aspekt. Det är hur makt och maktförhållanden beskrivs och markeras i läroböckerna som är intressant.

Förutsätter vi att makt existerar och alltid har existerat i alla samhällen, är maktförhållanden viktiga för att undersöka hur och var makt utövas och beskrivs i historieskrivningen. Maktförhållandena existerar mellan olika samhällsgrupper med olika tillhörigheter både i verkliga livet och i historieskrivningen. Historia handlar till stor del om de relationer som existerar mellan olika kollektiv med olika tillhörigheter. Sådana tillhörigheter kan vara ekonomiska, politiska eller religiösa och kan även benämnas som klasstillhörighet i moderna termer. Kollektiv som grundar sig på dessa tillhörigheter är i sina roller underordnade eller överordnade de andra kollektiven, således infinner sig en hierarkisk ordning.⁹ I skildringarna av det europeiska enväldet syftar jag till att kollektiven utgörs av de olika ständerna, bönder, borgare adel och kungahus. Det är maktförhållandena mellan kollektiv och mellan stormakterna som ska analyseras. För att undersöka vilken mening som förmedlas i läroböckerna fyller skildringarna av olika sociala grupper och relationen mellan dessa en viktig funktion, med tanke på att dessa bidrar till den bild av samhället som förmedlas. Det är hur maktförhållandena markeras, beskrivs och hur det uttrycks i läroböckerna som står i centrum.

⁷ Ammert 2008, s 98.

⁸ Svanström & Gustavsson 2018, s 138.

⁹ Berglund & Ney 2015, s 74.

Kopplingen mellan meningsbärande händelser och maktförhållanden är viktiga att förtydliga för kommande undersökning, då dessa utgör en stor del av analysen. För att analysera texten har jag valt att fokusera på maktförhållandena som framkommer i historieskrivningen. Det finns olika infallsvinklar man kan ta vid en textanalys, bland annat kan man fokusera på hur en specifik grupp skildras och tar form i historieskrivningen, till exempel kvinnor. Att analysera texten ur flera olika perspektiv blir svårt och abstrakt, utrymmet finns inte. Således har jag valt att fokusera på maktförhållanden som tema i undersökningen, för att kunna undersöka vilken mening som förmedlas. Utefter att analysera och kartlägga olika maktförhållanden vill jag sedan undersöka vilken mening och budskap texterna förmedlar, då det i maktförhållanden finns viktiga aspekter som bidrar till en historisk berättelse. Jag hade kunnat göra andra val av infallsvinklar i undersökningen, men jag tänker mig att maktförhållanden blir relevanta att fokusera på i en textanalys av det europeiska enväldet. Det är intressant att undersöka hur maktförhållanden beskrivs och markeras och hur dessa kan bidra till den mening en historisk skildring i en lärobok förmedlar. Att analysera meningsbärande händelser överlag är för abstrakt, och för att göra denna undersökning möjlig att genomföra har jag därför valt att fokusera på makt och maktförhållanden.

1.4 Lgy70

De källor som kommer analyseras i kommande undersökning har givits ut 1973, 1981 samt 1982. Detta innebär att samtliga läroböcker är utgivna under en period när lgy 70 var den verksamma läroplanen för gymnasieskolan. Läroplanen innefattas av hela skolväsendets gemensamma mål och strävan och av specifika mål med undervisningen inom respektive ämne. Målen med historieundervisningen framkommer på följande vis:

“Eleven skall genom undervisningen i historia skaffa sig kunskap om centrala förlopp i allmän och nordisk historia, orientera sig främst om den ekonomiska, politiska, religiösa och sociala utveckling som skapat nuvarande samhällsformer, kultur- och levnadsförhållanden i olika delar av världen, träna sig att självständigt söka och kritiskt analysera stoff och information samt utveckla förmågan att se framtida förhållanden, skeenden och problem mot en historisk bakgrund.”¹⁰

När läroplanerna utformades tänkte man från en början att läroplans- och skolfrågor betraktades som möjliga att strukturera utifrån ett vetenskapligt rationellt tänkande. Denna uppfattning stod i centrum i debatten under 1900-talets första decennier, när en patriarkal medborgarfostran, med betoning på nationen var aktuell. Det skedde ett skifte under 60-och 70-talen när den vetenskapligt rationella tanken kring lärande ersattes av en demokratisk förståelse av skolans roll. Jämlikhetsbegreppet växte sig större, och frågor kring makt och inflytande blev mer centrala. Skolan fick en viktig roll i samhällsbyggnaden kring demokrati

¹⁰ Skolöverstyrelsen 1970, s 128.

och jämlikhet.¹¹ Den abstrakta beskrivning över historieämnets mål, som finns i citatet ovan, fokuserar på att eleven ska förstå sin omvärld och dess utveckling med historia som bakgrund. De huvudmoment som historieämnet ska fokusera på är kulturmiljöer i olika samhällen från år 1000-1800, historia från 1800 till nutid (1970) studerad i olika längdsnitt, kulturmiljöer och samhällsformer, samt nationalism och internationellt samarbete.¹² Utefter dessa huvudmoment går det att konstatera att kultur, nationell självbild och internationella relationer tycks vara de centrala områdena för undervisningen. Eftersom dessa punkter står i fokus i läroplanen är det värt att påpeka att dessa kan ha en påverkan på innehållet.

1.5 Läromedelsgranskningen

Under 1930-talet ansågs det i Sverige att läromedlen som används i svensk skola bör vara en politisk angelägenhet, man började därför granska läroböckerna och dess innehåll. För kommande undersökning är det värt att poängtera denna granskning då de källor som används i undersökningen gavs ut under en period där läroböckerna granskades av svenska staten. Under 1960- och 70-talen uppstod en debatt kring läroböckernas objektivitet, denna kritik kom från olika håll där man menade på att läroböckerna bör innefattas av mer fasta kunskaper som inte påverkas allt för mycket av författarnas historiesyn.¹³

Objektivitetsdebatten grundar sig i de stora skolreformerna som genomfördes under 60-talet, i och med detta fanns ett ökat behov att granska läromedel och anpassa dessa till det nya skolsystemet och de nya läroplanerna. Under denna tidsperiod fanns en ökad politisk polarisering mellan vänster och höger, däremot fanns det en allmän önskan kring läroböckerna och dess objektivitet, man såg objektivitet som något som gick att undersöka. Stort fokus lades således ned på att granska läroböckerna som gavs ut under denna period.¹⁴

Ett problem som kan uppstå när man undersöker läroböcker och dess innehåll är just frågan kring huruvida innehållet är vinklat eller inte baserat på författarens historiesyn. I kommande undersökning kommer jag inte gå in på författarnas historiesyner och historiemedvetande. Det är dock en viktig aspekt att nämna i sammanhanget. Läromedelsgranskningen är precis som aspekten kring författarnas historiesyner också viktig. De läroböcker som används som källor för kommande undersökning har alltså blivit granskade i syfte att förmedla objektiv fakta till mottagarna, som i detta fall utgörs av eleverna. Fokuset på lgy70 ligger alltså på kultur, nationell identitet och internationella relationer, läromedelsgranskningens hade samtidigt ett behov av objektivitet och strävan efter att innehållet i läroböckerna bör stämma överens med läroplanens mål.

¹¹ Wahlström 2016, s 30.

¹² Skolöverstyrelsen 1970, s 128.

¹³ Johansson Harrie 2009, s 72-72.

¹⁴ Johansson Harrie 2009, s 88.

2. Syfte och frågeställningar

Syftet med kommande undersökning är huvudsakligen att undersöka hur berättelser tar form i historiska läroböcker. För kommande undersökning kommer jag fokusera på hur meningsbärande händelser tar form i tre olika historiska läroböcker från 70- och 80-talet, och vilket övergripande syfte som förmedlas i läroböckerna. Jag vill bidra till forskningsläget genom att belysa hur olika läroböcker som behandlar samma epok förmedlar olika mening baserat på textens narrativa struktur. För att undersöka detta vill jag också belysa och analysera hur olika maktförhållanden och förutsättningar för makt tar uttryck i historieskrivningen. Undersökningen kommer omfatta en analys av tre olika historiska läroböcker som gavs ut mellan 1970-1980-tal. Det innehållet i läroböckerna som kommer analyseras är kapitlen som behandlar europeisk stormaktstid, mer specifikt europeiskt 1600- och 1700-tal. Således är det en ganska lång tidsperiod som valts ut. Läroböckerna är däremot övergripande historiska läroböcker, vilket innebär att innehållet innefattas av ett stort antal historiska berättelser utöver det europeiska enväldet. Således innefattas skildringarna inte av särskilt många sidor. Orsaken till att tidsperioden har valts ut beror på att det ska vara möjligt att tyda ut likheter och skillnader mellan läroböckerna, framför allt kring vilka händelser som ges störst utrymme och hur dessa skildras. Det blir också möjligt att undersöka vilket övergripande syfte som förmedlas i läroböckerna baserat på hur de meningsbärande händelserna tar form. Detta för oss in på de huvudfrågor jag hoppas kunna besvara i undersökningen. Jag har också tillämpat ett antal lämpliga forskningsfrågor som ska hjälpa mig besvara undersökningens huvudfrågor. Utifrån syftet är således den huvudsakliga frågeställningen jag ämnar besvara följande:

Hur framkommer meningsbärande händelser i historieskrivningen och hur bidrar dessa till berättelsens övergripande budskap?

- Vilka infallsvinklar får störst fokus i de historiska framställningarna? Hur beskrivs och markeras meningsbärande händelser och vilken explicit mening framkommer av händelsen/händelserna?
- Hur framkommer olika maktförhållanden och hur utövas makt i historieskrivningen? Hur skildras olika sociala gruppers verkligheter?
- Vilka drivkrafter och förutsättningar bland de olika ständerna för makt framkommer? Ekonomiska, materiella, politiska? Är det någon av dessa drivkrafter som dominerar, hur?
- Hur bidrar textens struktur till läroböckernas meningsskapande? Hur påverkar framställningarna av maktförhållanden meningsskapandet?

3. Forskningsläge

3.1 Meningsbärande händelser

Omfattande forskning har, som tidigare nämnt, gjorts av läroböcker och deras förändring över tid, samt hur detta är kopplat till samhällsförändringar och diverse styrdokument. Det finns dock en lucka i forskningen om vad historiska berättelser i läroböcker vill förmedla, samt vad som påverkar denna förmedling. På grund av detta har jag valt att applicera Ingmarie Malmros Danielssons resonemang om meningsbärande händelser och syftet med olika berättelser på kontexten skola och läroböcker. I sin avhandling synliggör Danielsson Malmros en del av de meningsskapande och identitetslegitimerande berättelserna som förekommer i svenska historiska läroböcker från 1935 fram till första decenniet av 2000-talet. Danielsson Malmros analyserar i sin avhandling fem olika berättelser: neutralitetsberättelsen, välstånd- och välfärdsberättelsen, berättelsen om demokratin föregångsland, berättelsen om främlingen och berättelsen om jämställdheten. Danielsson Malmros kommer då fram till att läroböckerna genomgående framställer Sverige som en moralisk stormakt och svenskarna som moraliskt överlägsna andra nationer.

Det visar sig också att läroböckerna förmedlar vad hon kallar “överskott av mening”, vilket i grunden innebär att en historisk berättelse kan förmedla något annat, och få en annan mening, om den sätts in i ett annat sammanhang. Danielsson Malmros bygger vidare på detta och menar att andra berättelser i en lärobok infogar sig i och anpassar sig efter den mest dominanta berättelsen som förmedlar ett överskott av mening.¹⁵ För kommande undersökning blir det således intressant att finna hur de meningsbärande händelserna kan tänkas påverka andra händelser, alltså om dessa händelser ter sig som dominanta i jämförelse med andra i den historiska framställningen. En annan aspekt av Danielsson Malmros forskning som jag tar med mig i analysen av läroböcker för kommande undersökning är hur den svenska moraliteten framkommer i förhållande till andra nationer. Det som skiljer min undersökning från Danielsson Malmros undersökning är att jag i huvudsak kommer fokusera på de meningsbärande händelserna och huruvida dessa bidrar till berättelsens implicita mening. Danielsson Malmros använder sig av läroböckerna och de meningsbärande händelserna för att resonera kring, och komma fram till hur dessa kan påverka individens meningsskapande. Hon undersöker dessutom författarnas personliga erfarenheter och hur detta kan ha påverkat historieskrivningen. Individens meningsskapande är inte någonting som jag kommer analysera i undersökning, eftersom det är läroböckernas narrativa historia som ligger i centrum och betydelsen och meningen av berättelsens sammanhang. Jag kommer inte heller undersöka författarnas olika bakgrunder, med tanke på att utrymmet inte finns inom ramen för en C-uppsats.

¹⁵ Danielsson Malmros 2012, s 394.

3.2 Läroböckernas historieskrivning

Vilket budskap som framkommer, och hur skildringarna har sett ut i läroböcker som gavs ut under 70- och 80-talen har analyserats av olika forskare. Niklas Ammert menar på att det skedde en hel del förändringar i läroböckernas historieskrivning mellan 1970 och 1990. Bland annat tillämpade historieskrivningen ett kronologiskt perspektiv med synkrona inslag, detta innebar att den historiska berättelsen förklarades kronologiskt, där dess samtid skildrades som "frusen".¹⁶ Motsatsen till denna synkrona beskrivning är den diakrona, som istället beskriver historia som en process i ett längre tidsförlopp.¹⁷ Från 80-talet började historieskrivningen också kretsa mer kring "vanliga" människors liv, och ett socialt perspektiv tillämpades. Detta artade sig bland annat genom begrepp som "bonden" och "övriga folket". Dessutom tog ett strukturellt perspektiv mer plats i historieskrivningen och det handlade mindre om de stora aktörernas betydelse.¹⁸ En kommunicerande typ av historieskrivning började också tillämpas, vilken lockar med läsaren att identifiera sig i texten och yttrar sig i formuleringar som "Om du och jag..." eller "Tänk dig att du befinner dig...".¹⁹ Det visar sig också att en viktig aspekt till berättelserna och analyserna av dem handlar om läroböckernas förhållningssätt till historisk fakta. I läroböckerna från denna period framkommer en mångtydighet i förhållningssättet, där vissa framställningar är strikt objektiva när de endast förklarar olika typer av förändringar ur ett perspektiv, eller på de ställen där strukturella förhållanden tillåts råda utan att förklara förutsättningar eller drivkrafter. På vissa ställen däremot diskuterar man dock inte alls förhållningssätt till och värdering av sakfakta.²⁰

3.3 Historieskrivningens innebörd

Ammert presenterar olika faktorer och motiv inom historieskrivningen i läroböcker som för historien framåt, dessa motiv kan vara makt eller strävan efter rättvisa. Ammert menar på att det går att utläsa ett syfte med läroböckernas historieskrivning och att olika drivkrafter ligger till grund för den historiska framställningen.²¹ Ammert menar också på att historieskrivningen fungerar som en meningsbärande funktion, där kopplingar mellan då och nu förs. Från 60-talet hämtade skrivningarna sitt ursprung från nutiden där läsaren känner igen sig, t.ex "om vi går tillbaka 200 år i tiden".²² Agneta Ney i *Historikerns hantverk- Om historieskrivning, teori och metod* förklarar att historieskrivning innefattas av olika aspekter. En sådan har att göra med hur historieskrivningen är uppdelad, dess kronologi och periodisering. Periodiseringen kan ses ur olika perspektiv och kan göras och uttryckas på olika sätt. En typ av periodisering är den kvalitativa, där människorna är i centrum för en

¹⁶ Ammert 2008, s 95-96.

¹⁷ Psykologilexikon.

¹⁸ Ammert 2008, s 97.

¹⁹ Ammert 2008, s 100-101.

²⁰ Ammert 2008, s 103-104.

²¹ Ammert 2008, s 87.

²² Ammert 2008, s 97.

period i historieskrivningen. Det är då inte individerna som står i centrum utan människor som kollektiv. Ett exempel på en sådan periodisering är när man talar om “klerkernas och adelns tid” mellan 1060-1700-talet. Periodisering hänger samman med historiesyn.²³ Enligt Ney kan en författares historiesyn visa sig på olika sätt, ett exempel skulle kunna vara att en historiematerialistisk samhällsteori som bygger på ett konfliktperspektiv.²⁴

3.4 Summering forskningsläge

Utefter den forskningen som gjorts kring historieberättande i läroböcker blir det tydlig att framställningarna har förändrats genom årtiondena. En intressant aspekt som framkommer i Danielsson Malmros forskning som blir relevant för kommande undersökning är att Sverige i många av berättelserna framkommer som moraliskt överlägsna andra nationer, att man vill framställa Sverige som lite bättre i förhållande till andra stormakter. Ammert kom fram till liknande resultat, nämligen att det går att utläsa ett syfte med läroböckernas historieskrivning, och att olika drivkrafter ligger till grund för de historiska framställningarna. Ammert diskuterar också hur historieskrivningen förändrades under 1900-talet, bland annat kommer han fram till att historieskrivningen under 80-talet fokuserade mer på “vanliga människors” liv.

4. Teoretiska utgångspunkter

Kommande undersökning grundar sig i ett antal teoretiska utgångspunkter som är nödvändiga att förtydliga. Jag vill också tillägga att en del av författarna till den teoretiska litteraturen har hänvisat till andra teoretiker. Olika aspekter spelar in vid en analys av historiska läroböcker. Läroboken kan förklaras konkret som en bok vi använder i skolan för att lära oss saker. Den spelar dock en stor roll på olika sätt, både för den enskilda individen men också för samhället och den samhälleliga process som ständigt pågår.

4.1 Narrativ teori

Narrativ historia är ett abstrakt begrepp som är värd att sättas in i ett sammanhang för kommande undersökning. Man kan se narrativ historia som i ett skolsammanhang utgörs av en berättelse där eleven upplever en historisk och meningsfull rekonstruktion. Det handlar alltså inte om ren underhållning, som vissa typer av narrativ historia förmedlar, utan eleven i fråga får förklaringar och utvecklar förståelse. Detta kan ske på olika sätt i undervisning, men för kommande undersökning är det läroboken jag syftar till. Läroboken ska alltså förmedla en historisk sanning som kan avgränsas från skönlitteratur. Vad som definierar narrativ historia i läroböcker är att berättelsen i fråga fokuserar på att lösa historiska problem, där olika aktörer

²³ Berglund & Ney 2015, s 68-69.

²⁴ Berglund & Ney 2015, s 73.

påverkar berättelsens sammanhang.²⁵ Berättelser är en väsentlig del av ett narrativ, men det kan vara viktigt att redogöra skillnaderna mellan dessa. Narrativ innefattas av nivåer av olika slag. Nivåerna har att göra med vad som berättas och hur det berättas. Hur någonting berättas utgör distinktionen för ett narrativ, till exempel hur olika verkligheter och världsåskådningar skildras och ställs emot varandra.²⁶ Ett narrativ är således mycket mer än ett kronologiskt berättande. Vulovic förklarar det på följande vis: "I samma stund som insikten om verkets många olika *hur* drabbar en läsare så lyfts läsarens blick från berättelsens nivå till den överordnade narrativa nivån"²⁷

Narrativ kan användas i olika vetenskapliga sammanhang. Det *narrativa principen* handlar i sociologiska sammanhang om att människor i olika grad skapar berättelser utefter vad de presenteras till. En berättelse kan ses som ett sätt att organisera olika händelser, redogörelser av händelser och episoder. Aktörerna i en berättelse och deras skäl till handlingar ingår i en berättelse, likaså orsaker till varför något händer. Teodore R. Sarbin menade på att narrativ är en organiserande princip för mänskligt handlande och att alla delar av våra liv präglas av den narrativa principens vägledning i handling och tankar. Till exempel är våra drömmar och fantasier berättelser, och våra rutiner i vardagslivet organiseras runt historieberättande.²⁸ Jag kommer främst utgå från det språkliga aspekterna av narrativ historia, men den narrativa principen är ändå värd att nämna med tanke på att de är de olika berättelserna, deras mening och organiseringen av olika händelser som står i centrum för kommande undersökning. Med en språkvetenskaplig ansats är berättelsen en form av språklig diskurs vilken definieras utifrån olika kriterier för narrativitet, narrativitet handlar här om intresset för språkets struktur och form.²⁹ Narrativiteten tvingar oss dessutom att sätta enskilda händelser i relation till andra händelser och placera dem i olika typer av sammanhang. En berättelse kan således förstås genom att kopplas samman med andra händelser för att bilda en helhet. När man försöker koppla ihop olika händelser skapas en strukturellt mönster, därigenom får en händelse mening i relation till sin helhet. En sammanhängande berättelse blir en konstruktion av meningsfulla helheter. För att göra en narrativ studie krävs också olika tematiseringar som bestämmer vilka händelser som ska lyftas fram och hur de ska ges mening. Teman bestämmer hur olika händelser lyfts fram och ges mening.³⁰

För kommande undersökning är strukturalism en viktig aspekt av analysen. Strukturalism tolkar skillnader i språkets olika nivåer för betydelseskäpande. Eftersom det är texterna som ska tolkas kan man införa en hermeneutiskt perspektiv som menar på att analys över textens struktur är en del av tolkning. Ricoeur menar på att det i varje text finns en inneboende

²⁵ Hermansson Adler 2009, s 116.

²⁶ Vulovic 2013, s 57-58.

²⁷ Vulovic 2013, s 57 (citatt).

²⁸ Johansson 2005, s 85.

²⁹ Johansson 2005 s 34.

³⁰ Johansson2005, s 95.

struktur och ett syfte som går utanför språket.³¹ Att ta del av berättelser innebär att reflektera över händelser fyller ett typ av syfte, då man successivt omfattar berättelserna och förstår dem som meningsfulla helheter. Meningsskapande är en aktivitet som ständigt pågår. Människan skapar mening genom berättelser, berättelserna förmedlar således en mening som människan tar del av. Meningsskapande äger rum genom narrativ kommunikation, genom berättelser. I ett hermeneutiskt perspektiv omfattas varje berättelse av olika helheter på olika nivåer. Dessa är bland annat orden i berättelsens text, episoder och moraliska handlingar som berättas.³² Textens struktur och dess helheter bidrar till meningsskapande, och det är detta meningsskapande jag kommer analysera i kommande undersökning. Det finns ett sammanhang mellan narration, meningsbärande händelser och maktförhållanden. Jag använder mig således av berättelsernas struktur och dess helheter för att undersöka de meningsbärande händelserna i läroböckerna. Maktförhållandena i texten om det europeiska enväldet blir min tematisering, som utgör grunden för hur händelser lyfts fram och ges mening.

Det är föreställningarna, skildringarna och stilistiska egenskaper i berättelsen som ska analyseras i kommande undersökning, och det är beskrivningarna av olika händelser som står i centrum. Det finns en kronologi i narrativa studier, som handlar om en sekvens av händelser, även kallat processperspektiv.³³ I undersökningen kommer jag behandla en sekvens av olika händelser, och ta nedstamp i dessa händelser och analysera hur dessa beskrivs och hur olika maktförhållanden uttrycks och markeras i historieskrivningen. Jag kommer studera texterna utefter ett berättelseteoretiskt perspektiv. Detta perspektiv innebär att man bortser från de som skrivit texterna, under vilka premisser läroböckerna är skrivna och vad författarnas intentioner är. Eftersom läroböckerna fyller ett undervisande syfte kan man anta att intentionen med läroboken är att läsaren ska lära sig någonting. Det berättelseteoretiska perspektivet innebär istället att man fokuserar på berättelsens narrativa form, de värderingar och orientering mot framtiden berättelsen har potential att legitimera, samt de meningsbärande händelserna som tar form.³⁴ Berättelsens sammanhang, hur berättelsen är formulerad och hur olika händelser skildras står i centrum för att jag ska kunna undersöka hur meningsbärande händelser tar form och vad berättelsen i läroboken förmedlar.

Danielsson Malmros menar på att berättelserna har en existentiell funktion för människan,³⁵ och tar delvis fasta i en narrativ identitetsteori i sin avhandling med inspiration från Paul Ricoeur. Detta innebär att en individs identitet upptäcks och skapas genom berättandet. Den narrativa identiteten blir en produkt av en individs reflekterande över sig själv och skapar en känsla av kontinuitet. Ricoeur menar på att denna känsla av kontinuitet är en produkt av

³¹ Skott 2004, s 86.

³² Skott 2004, s 70.

³³ Sohlberg 2013, s 113.

³⁴ Karlsson & Zander 2014, s 204.

³⁵ Malmros 2012, s 42.

berättelser som händer samman över tid.³⁶ Narrationen hos Danielsson Malmros sätts in i ett socialanalytiskt sammanhang, med syfte att undersöka berättelserna existentiella funktion. Narrativiteten i kommande undersökning riktar sig istället mot textens struktur och dess innehåll, för att vidare resonera kring vad som förmedlas. Fokuset ligger på vad texten förmedlar i sin rena form, snarare än dess betydelse för individen och samhället.

4.2 Historiekultur

Historiekultur utgörs av de sammanhang där människor möter historia i alla dess former. Det är således ett abstrakt begrepp som kan sättas in i många olika kontexter. Läroboken utgör endast en liten del i ett samhälles historiekultur. Berättelserna i läroböckerna är starkt präglade av olika historiekulturella traditioner.³⁷ Som tidigare nämnt har olika urval gjorts noggrant, där man har övervägt vilka historiska händelser som är värda att inkludera i lärobokens innehåll och vilka som anses som mindre viktiga. Det existerar olika historiekulturella processer, där det i en sådan förmedlas historia från avsändare till mottagare.³⁸ Genom att operationalisera detta omfattande begrepp historiekultur sätter vi in det i kontexten skola. De historiekulturella traditionerna hör således ihop med de urval som gjorts av de berättelser som inkluderas i läroböckerna. I kommande undersökning kommer jag inte analysera hur och varför olika typer av urval har gjorts, då det är de meningsbärande händelserna som står i centrum för undersökningen. Det är däremot viktigt att nämna att olika typer av urval har gjorts, och att dessa har gjorts på grund av olika historiekulturella traditioner. Eftersom alla historiska läroböcker inte ser exakt likadana ut med exakt samma innehåll, förutsätter jag att meningsbärande händelser tar form på olika sätt i de olika läroböckerna.

4.3 Användning av begreppet historieskrivning

Historieskrivning kan yttra sig på olika sätt och det är olika saker som innefattas i detta begrepp. En definition av begreppet historieskrivning för kommande undersökning är på sin plats. För det första sätter jag begreppet in i en relevant kontext, och denna kontext är skola och läroböcker. Historieskrivning förklarar historiska händelser och för historien framåt i läroböckerna. Detta kan göras på olika sätt och yttrar sig på olika sätt, framför allt genom vad som förklaras som de främsta bidragande faktorerna till att en viss händelse sker. Dessa typer av förklaringar kan förknippas med olika perspektiv, till exempel ett aktörsperspektiv, där enskilda aktörer och deras intressen förklaras som orsaken till att en historisk händelse inträffar. En aspekt på historieskrivning som är ytterst relevant att nämna är att dessa perspektiv på historieskrivning hör ihop med läroboksförfattarnas historiesyn. Författarens historiesyn speglar sig alltså i den historieskrivning som framkommer.³⁹ Jag kommer inte gå

³⁶ Johansson 2005, s 84.

³⁷ Danielsson Malmros 2012, s 20.

³⁸ Karlsson & Zander 2014, s 65.

³⁹ Berglund & Ney 2015, s 70.

in på författarnas historiesyn i kommande undersökning och analysera författarnas bakgrunder och möjliga förklaringar till deras historiesyn. Detta på grund av att det är perspektiven på historieskrivning som står i fokus för undersökning. Det är däremot rimligt att ta upp denna aspekt. Jag förutsätter att perspektiven som framkommer är en avspegling på författarnas historiesyn.

4.4 Berättelsens implicita och explicita mening

Danielsson Malmros menar på att en berättelses implicita mening även kan kallas dess övergripande mening eller sensmoral, hon förklarar att definitionen hon använder är en modifiering av Johan Östlings användande av begreppet sensmoral. Sensmoral kan, enligt Östling, förklaras som “de slutsatser och lärdomar som dras från historisk erfarenhet”⁴⁰. Danielsson Malmros utgår från denna definition och menar på att sensmoralen är de slutsatser och lärdomar som dras på grund av de berättelser som berättas om de historiska erfarenheterna.⁴¹ Begreppet sensmoral kan således förstås och användas på olika sätt, det är ett abstrakt begrepp jag nu ska förtydliga för kommande undersökning. Jag kommer ta fasta på Danielsson Malmros definition av sensmoral, däremot kommer jag istället tala om berättelsens övergripande mening. Berättelserna som infogats i läroböckerna, och vad som berättas om historien ligger till grund för att jag ska kunna analysera den övergripande meningen av berättelsen. Den explicita meningen i en berättelse är mer konkret och greppbar än en berättelses implicita mening. En berättelses explicita mening går att uttyda i historieskrivningen genom att läsa och tolka vad som faktiskt står i texten.⁴² Ett exempel på detta kan vara om det står: “Karl XI var beredd att köra över vem som helst för att bli enväldshärskare”. Det blir då tydligt för läsaren att denna formulering vill förmedla att Karl XI har stora drömmar och mål om att styra Sverige enväldigt. Baserat på hur olika händelser beskrivs, och vilka explicita meningar som framkommer i historieskrivningen, blir det möjligt att resonera kring vilken övergripande mening historieskrivningen vill förmedla. Den övergripande meningen är således beroende av vad de meningsbärande händelserna och dess explicita mening förmedlar.

4.5 Tolkning av meningsbärande händelser

Jag kommer analysera meningsbärande händelser i kommande undersökning. Min användning av begreppet skiljer sig dock från hur Danielsson Malmros använder sig av det, även de teoretiska utgångspunkterna i avhandlingen skiljer sig från kommande undersökning. Således har jag en egen tolkning av begreppet som jag sätter in i en annan kontext än Danielsson Malmros. I sin avhandling undersöker Danielsson Malmros berättelser i stort, med utgångspunkten att alla historiska berättelser är berättade av någon, för någon, om något

⁴⁰ Danielsson Malmros 2012, s 18; Östling 2008.

⁴¹ Danielsson Malmros 2012, s 18.

⁴² Danielsson Malmros 2012, s 18.

och med ett speciellt syfte. Hon menar på att alla historiska berättelser möts av tolkare som i sin tur leder till att berättelsen får en ny mening i en ny kontext. Det som innefattas på denna nivå är meningsbärande händelser, vilken fråga berättelsen ska ge svar på och den orientering mot framtiden och sensmoral berättelsen ska generera.⁴³ Avhandlingen centrerar främst kring den andra nivån som handlar om vilka faktorer som har påverkat berättelserna. Tre faktorer nämns som centrala, den första har att göra med att författarna och förlaget har haft olika intentioner och erfarenheter, den andra har att göra med att olika händelser ha påverkat berättelsen som inträffade under den tid läroböckerna skrevs, den tredje faktorn har att göra med att läroböckerna har tillkommit i ett historiekulturellt sammanhang.⁴⁴

Med andra ord använder sig Danielsson Malmros av meningsbärande händelser som endast en del av sin undersökning. Medan jag använder mig av läroböckerna för att studera berättelsens narrativa form, innehållet i texten och vad som förmedlas, använder Danielsson Malmros läroboken som en del i en historiekulturell förmedlingskedja. I denna kontext är det makt- och samhällsstrukturer som påverkat bokens innehåll under en viss period, samt intentionerna hos författarna som skrev läroböckerna.⁴⁵ De meningsbärande händelserna utgör, i Danielsson Malmros undersökning, en liten del av undersökningen med syfte att undersöka hur skildrade händelser och berättelser i läroböcker kan påverka individens meningsskapande och legitimera identitet. Min tolkning av meningsbärande händelser utgår från Danielsson Malmros definition och användning av begreppet, medan hon syftar till händelsens mening och betydelse för individen, vill jag istället använda meningsbärande händelser som ett verktyg för att analysera texterna i läroboken. Det är således vilken mening som framkommer i historieskrivningen, inte meningen som kan legitimeras hos individen. Jag tolkar också meningsbärande händelser som händelser i läroboken som på något sätt för historien framåt, och markerar viktiga skeenden i historien.

5. Källmaterial

Källmaterialet som utgör kommande undersökning är utvalda läroböcker som gavs ut mellan sent 70-tal och 80-tal. Läroböckerna har hittats genom Libris söktjänst⁴⁶, där jag sökte efter läroböcker som gavs ut under denna period och var jag har kunnat läsa dem. Läroböckerna riktar sig mot gymnasieskolan och historieundervisning. Samtliga läroböcker innefattar redogörelser för historien i olika tidsepoker och är indelade i kapitel. Jag har valt ut de kapitel och delar av böckerna som är relevanta för undersökningen. Den första boken heter *Fortid till nutid I*⁴⁷ och gavs ut 1982 från förlaget Natur och Kultur. Läroboken börjar i det antika Egypten och avslutas i det industrialiserade Sverige. Det framkommer i förorden till

⁴³ Danielsson Malmros 2012, s 17.

⁴⁴ Danielsson Malmros 2012, s 19.

⁴⁵ Karlsson & Zander 2014, s 204.

⁴⁶ Libris.

⁴⁷ Hildingson & Samuelson 1982.

läroboken att den avser täcka de moment som framkom i kursplanen i historia för samtliga linjer under läsåret 1982-83.⁴⁸ Den andra boken heter *Historiens huvudlinjer*⁴⁹, denna bok gavs ut 1981 från förlaget Almqvist & Wiksell Läromedel. Läroboken behandlar perioden från forntiden och de första jägarsamhället till slutet av 1700-talet. Dessa två böcker behandlar epokerna generellt sätt mer övergripande och går inte in särskilt mycket i detalj. Det finns en tydlig kronologi i dessa läroböcker, vilket gör det lätt att följa läsningen från en berättelse till en annan. Den innefattas dessutom av många bilder i färg, med tydliga undertexter till dessa bilder. Det illustreras bland annat i *Forntid till Nutid* i bildformat hur järnframställningen gick till i avsnittet om svensk industri.⁵⁰ I *Historiens huvudlinjer* har man bland annat illustrerat hur det danska väldet bit för bit skars ner.⁵¹

Den tredje boken heter *Historia i centrum och periferi: Högmedeltiden till franska revolutionen*⁵² och gavs ut från förlaget Esselte Studium, boken är en antologi med flera olika författare till de olika kapitlena. Denna boken skiljer sig något från de övriga två. Boken behandlar perioden från högmedeltiden till och med franska revolutionen. Kronologin i denna lärobok är inte lika tydlig som i de andra två, typsnittet är annorlunda, och texten i boken är mer kompakt och i mindre storlek. Till skillnad från de andra två läroböcker finns det inte lika mycket bilder, de bilder som finns är mindre och utan tydliga undertexter. Denna bok gavs ut 1973, medan de andra två gavs ut i början på 80-talet. Vi kan här notera den skillnad Ammert nämner kring skillnader mellan läroböckerna från olika årtionden, nämligen att bilder i läroböcker blev vanligare under 80-talet.⁵³ Varje kapitel i boken avslutas med kulturhistoriska essäer, i de andra två böckerna avslutas varje kapitel med studieuppgifter. Det går således att konstatera att böckerna skiljer sig åt, detta behöver nödvändigtvis inte påverka hur historieskrivningen ser ut och hur texten framställer olika händelser och dess mening, vilket står i centrum för kommande undersökning.

Urvalet för kommande undersökning går hand i hand med undersökningens frågeställningar.⁵⁴ Läroböckerna används i denna undersökning som kvarlevor, deras existens säger någonting om verkligheten. Genom att studera dem som kvarlevor blir det möjligt att undersöka vilken mening som förmedlades i läroböckerna under den aktuella tidsperioden. Kvarlevorna representerar någonting, i sammanhanget för denna undersökning representerar källorna historieundervisningen och dess budskap under 70- och 80-talen.⁵⁵ Undersökningen kommer fokusera på den mening som förmedlas i äldre läroböcker, där makt kommer fungera som tema. Alla typer av kvarlevor förmedlar någonting om sin samtid, hur och vad som förmedlas

⁴⁸ Hildingson & Samuelson 1982, s 3.

⁴⁹ Brolin, Dannert & Holmberg 1981.

⁵⁰ Hildingson & Samuelson 1982, s 239.

⁵¹ Brolin, Dannert & Holmberg 1982, s 167.

⁵² Graninger & Tägil 1976.

⁵³ Ammert 2008, s 97.

⁵⁴ Berglund & Ney 2015, s 157.

⁵⁵ Florén, Ågren & Erlandsson 2018, s 77-78.

kan kopplas till olika företeelser eller perspektiv. Jag använder mig av läroböckerna som kvarlevor, de kommer avslöja hur dåtidens läromedel förmedlar historia och ser på historia. Det blir således möjligt att se vad som var viktigt för dåtidens författare att få fram i sin historieskrivning, det blir också möjligt att se vad skolan ansåg som viktigt förmedla till eleverna om historia. Både när det kommer till innehåll, alltså vilka händelser som ansågs viktiga nog att ta med, men också vad som får störst plats. Jag redogjorde i indelningsavsnittet för läromedelsgranskningen under den aktuella tidsperioden, objektiviteten i innehållet i läroböckerna ansågs viktigt. Alla berättelser är skrivna ur ett perspektiv, annars blir berättelsen inte sammanhängande och fakten blir irrelevant.⁵⁶

Läroböckerna är kvarlevor och det är så de behandlas i kommande undersökning, samtliga böcker är primärkällor och originalexemplar, det är alltså inga kopior eller uppdaterade versioner som jag använt mig av.⁵⁷ Man brukar tala om att skriftliga källor som kvarlevor kan läsas ur två aspekter, antingen berättelseaspekten eller kvarleveaspekten. Jag kommer läsa kvarlevorna ur båda dessa aspekter. Kvarleveaspekten innebär att jag intresserar mig för läroböckerna som studieobjekt, medan berättelseaspekten handlar om att jag läser böckerna för att ta del av berättelserna. Berättelsen har en stor betydelse i arbetet, men framför allt vill jag komma åt hur läroböckerna förmedlar sin mening baserat på texternas struktur och upplägg.⁵⁸ För att kunna utgå från undersökningens frågeställningar kring infallsvinklar och maktförhållanden är berättelsens innehåll av betydelse, det går därför inte att endast utgå från en av aspekterna kvarlevor kan läsas från. Det går inte att fastställa objektiviteten i läroböckerna, och eftersom dess innehåll skrevs under 70- och 80-talen finns det en tidsaspekt som är viktig att ha i åtanke. Fördelen med att använda sig av dessa källor är att belysa historieskrivning från förr och vilka budskap dessa förmedlar, förhoppningsvis kommer resultatet kunna jämföras med dagens läroböcker. Nackdelen med källorna är att det finns en källkritisk aspekt som är viktig att ha i åtanke när det kommer till dess trovärdighet och tendens. Jag kommer hantera detta genom att jämföra fakten i de historiska framställningarna med varandra för att säkerställa trovärdigheten.

Jag vill däremot peka på en distinktion mellan att jämföra framställningen och innehållet i framställningen. Jag räknar med att framställningarna kommer skilja sig åt, eftersom böckerna är oberoende av varandra. Jag kommer att hantera detta genom att presentera olika tabeller där jag radar upp vilka infallsvinklar som i huvudsak representeras i respektive lärobok. Med framställningar menar jag på hur texten är strukturerad och uppbyggd, vilket står i centrum för undersökningen. Det är detta som gör att det blir möjligt att undersöka infallsvinklar och hur maktförhållanden framkommer, vilka ligger till grund för att undersöka vilken mening som förmedlas av läroböckerna. Läroböckerna skrevs under en tid där skolan och samhället inte såg ut som det gör idag och var beroende av läroplanen som verkade under

⁵⁶ Thurén & Werner 2019, s 96.

⁵⁷ Berglund & Ney 2015, s 129.

⁵⁸ Thurén & Werner 2019, s 111.

70- och 80-talen, Lgy70. Huvudmomenten i Lgy70 var: kultur, nationell självbild och internationella relationer.⁵⁹ Med andra ord är innehållet i läroböckerna påverkade och beroende av dessa huvudmoment. Läromedelsgranskningen lade dessutom stort fokus på läromedlens objektivitet, så även om vi inte kan fastställa läroböckernas objektivitet vet vi att det ändå fanns en medvetenhet kring detta.

6. Metod

6.1 Diskursanalys

Jag kommer genomföra en kvalitativ studie där diskursanalysen tillämpas som huvudsaklig metod. Kvalitativ forskning bygger ofta på olika utgångspunkter, bland annat perspektivism vilket innebär att vad man ser beror på utsiktspunkten, det vill säga från vilket perspektiv man undersöker något. Det bygger också på tolkning och subjektivitet.⁶⁰ Eftersom jag kommer att analysera läroböckernas texter och vad dessa förmedlar har jag valt att använda mig av en diskursanalys för att besvara mina frågeställningar. Diskursanalys är ett sätt att studera språkanvändning och dess effekter på samhälle och människor. Språket är centralt och ses som en handling i diskursanalytiska studier, det handlar dels om språkets beskrivande roll när olika händelser skildras, men också vad som finns bakom språkanvändningen och vad som förmedlas.⁶¹ I diskursanalyser ses språket som historiskt föränderligt och påverkas av tid och rum. I och med detta präglar språkanvändningen de olika historiska sammanhangen, hur man använder språk i en historisk text får konsekvenser för hur verkligheten uppfattas, språkanvändningen skapar således en viss typ av verklighet för läsaren.⁶² Hur händelser skildras i en text får en direkt påverkan på hur man som läsare uppfattar en historisk händelse. Textens struktur, berättelsens sammanhang och den sekvens av händelser som presenteras påverkar den mening som förmedlas i historien och även hur man som läsare tolkar innehållet. Jag kommer djupdyka i texten och berättelserna för att undersöka den mening som framkommer av olika händelser.

En viktig aspekt av diskursanalyser presenteras av Sohlberg⁶³, som menar på att diskurser handlar om varje epoks sätt att skapa perspektiv och åstadkomma verklighetsbeskrivningar. Det förklaras också att diskursbegreppet är till stor hjälp för att belysa generella mönster inom ett visst område.⁶⁴ Det är olika mönster i läroböckerna jag vill belysa i kommande undersökning, alltså om det går att se ett generellt mönster mellan läroböckerna kring vilka händelser som får störst utrymme och textens struktur överlag. Tillämpandet av narration och

⁵⁹ Skolöverstyrelsen 1970, s 128.

⁶⁰ Svensson 2019, s 23.

⁶¹ Svensson 2019, s 16.

⁶² Nilsson Hammar 2018, s 133.

⁶³ Sohlberg 2013.

⁶⁴ Sohlberg 2013, s 122.

diskursanalys går hand i hand för kommande undersökning, och kommer hjälpa mig besvara mina frågeställningar genom att fokusera på berättelsens språk, struktur och dess olika helheter. Tematiseringen av maktförhållanden förenklar processen för att hitta och undersöka hur meningsbärande händelser tar form i historieskrivningen. Baserat på berättelsens struktur och språk, och analysen av hur händelser tar form och vad dessa förmedlar blir det också möjligt att resonera kring läroböckernas implicita, övergripande mening.

Anna Nilsson Hammar beskriver diskursanalyser på följande vis: "Inom historievetenskapliga diskursanalyser intar intresset för normer och värderingar en central position, precis som produktionen och reproduktionen av bestämda sanningsanspråk, verklighetsbeskrivningar och maktförhållanden"⁶⁵. Intresset för kommande undersökning ligger i stor del i den språkanvändning som kommer till uttryck i historieskrivningen. Jag analyserar språkanvändningen genom att först undersöka vilka teman som går att identifiera i undersökningen, och sedan hur dessa behandlas. Jag kommer främst titta på hur maktrelationer och hierarkier skildras i läroböckerna.⁶⁶ Genom att etablera hur läroböckernas språkanvändning kommer till uttryck blir det sedan möjligt att resonera kring hur meningsbärande händelser beskrivs och markeras i historieskrivningen. Att få fram de meningsbärande händelsernas explicita mening ligger till grund för att jag ska kunna föra en diskussion och resonera kring läroböckernas implicita mening. Berättelsernas implicita mening kan tänkas abstrakt, således blir det nödvändigt att först etablera hur de meningsbärande händelserna tar form och om det, utefter skildringarna av dessa händelser, över huvud taget är möjligt att komma fram till den implicita meningen med berättelserna.

6.2 Tillvägagångssätt

För att genomföra en diskursanalytisk undersökning är ett lämpligt tillvägagångssätt viktigt. Det mest centrala i tillvägagångssättet är tolkningen av det empiriska materialet. För att jag ska kunna göra goda tolkningar har jag bekantat mig med det materialet jag jobbar med. Läroböckerna, som utgör mitt material, uppkom under kända omständigheter, alltså för att reproducera historisk kunskap till läsaren som i denna kontext är eleven i skolan. Således är jag, i min tolkningsprocess, medveten om att det som står i texten förmedlades i ett visst sammanhang under en viss tidsperiod med ett visst syfte. Nästa steg är att organisera mitt material, och detta görs baserat på de frågeställningar som ska besvaras i undersökningen.⁶⁷ Eftersom jag kommer analysera hur och vilken mening som förmedlas i skildringarna av det europeiska enväldet, har jag valt ut de delar av läroböckerna som behandlar tidsepoken i fråga. Jag har således gått igenom materialet och funnit de kapitel som ska undersökas, sedan organiserar jag materialet genom att kartlägga vilka skeenden som får störst utrymme i historieskrivningen om det svenska enväldet. Eftersom jag också kommer undersöka hur

⁶⁵ Nilsson Hammar 2018, s 134 (citatt).

⁶⁶ Nilsson Hammar 2018, s 147.

⁶⁷ Svensson 2019, s 133-135.

maktförhållanden markeras och olika verkligheter skildras, kommer jag gå igenom texten och analysera de delar som berör maktförhållanden. Denna typ av organisering kommer ske i behandlingen av respektive lärobok, för att sedan se om det går att sammanställa resultatet av respektive analys.

Materialet kommer bearbetas och analyseras, jag plockar alltså systematiskt "isär" materialet för att hitta det som jag vill undersöka.⁶⁸ Detta kommer jag göra i olika nivåer, då jag börjar med att ta fram rätt kapitel eller del i boken som behandlar det svenska enväldet, sedan undersöker jag vilka skeenden som får störst utrymme, och sedan undersöker jag hur maktförhållanden beskrivs. Dessa blir grunden för att kunna tolka texten och föra ett resonemang kring dess innehåll. En ytterligare viktigt aspekt för en diskursanalys har att göra med kontextualisering, vilket innefattar de omständigheter som omgärdar texten. Detta behöver jag känna till för att förstå vad som sker i de texter jag studerar. Jag använder mig av läroböckernas kontext för att förstå och kunna tolka det som står i den enskilda texten, alltså i kapitlet där det svenska enväldet behandlas.⁶⁹ Läroböcker innefattas i kontexten skola och utbildning, således har omständigheterna kring läroboken, dess innehåll och uppkomst skapats för ett tydligt syfte: undervisning. Eftersom jag genomför en diskursanalys är det innehållet och texternas struktur som står i centrum.

6.3 Metodologiska problem

Som Maria Sjöberg poängterar i sitt avsnitt om hermeneutik är samspelet mellan den historiska texten och författarens egna värderingar nödvändigt i en tolkningsstudie.⁷⁰ Kommande undersökning är till viss del en studie där jag tolkar innehållet och sedan för resonemang utefter det som framkommer i historieskrivningen. Berättelsens meningsbärande händelser förmedlar ett mer konkret budskap, därav blir de meningsbärande händelsernas explicita mening mer saklig och tydlig. Problematiken som uppstår för kommande undersökning blir för mig att tydligt förmedla ett resonemang kring budskapet utefter hur de meningsbärande händelserna tar form, snarare än att fritt resonera och redovisa mina egna tolkningar. Undersökningen fokuserar främst på innehållet och textens struktur, de resonemang som förs baseras på denna struktur. Således innefattas undersökningen inte särskilt mycket av mina egna tolkningar. För att undersökningen ska uppfylla de minimikrav och optimumnormer som existerar inom forskningsvärlden är det således viktigt att detta poängteras, och att jag gör en tydlig gränsdragning kring vad som är mina egna fria tolkningar av innehållet och vad som faktiskt förmedlas.

Ett ytterligare metodologiskt problem har att göra med indelningen av de olika läroböckerna. Jag kommer att presentera olika kategorier och infallsvinklar som får störst utrymme i de

⁶⁸ Lindstedt 2017, s 98.

⁶⁹ Svensson 2019, s 147-148.

⁷⁰ Sjöberg 2018, s 71.

olika läroböckerna. Med infallsvinklar syftar jag till vad texten fokuserar på, detta kan vara politik, staternas relation till varandra eller specifika aktörer. Eftersom läroböckerna inte behandlar epoken på exakt samma sätt är det därför svårt att göra tydliga indelningar. Det kan vara svårt att jämföra läroböckernas historieskrivning på grund av dessa olika indelningar och infallsvinklar. Jag har därför valt att använda mig av tabeller i undersökningen för att tydliggöra dessa olika infallsvinklar och hur makt framkommer i läroböckerna. Tabellerna fungerar som komplement till resonemangen i undersökningen, de olika infallsvinklarna förtydligas i resonemangen och sammanställningarna som följer.

6.4. Disposition

Det är en hel del aspekter som kommer tas upp i kommande undersökning, således har jag lagt upp en disponering som ska göra det enkelt att följa med i analysen. Genomgående för hela undersökningen är den hermeneutiska tolkningstraditionen, med tanke på att jag kommer analysera och tolka innehållet i respektive lärobok. En diskursanalys kommer till användning när jag undersöker olika hierarkier och maktförhållandena i läroboken, då jag kommer identifiera olika teman baserat på innehållet.⁷¹ Jag kommer undersöka hur meningsbärande händelser markeras och beskrivs i respektive lärobok. Meningsbärande händelser är, i kommande undersökning, meningsbärande för att de på något sätt bidrar till berättelsens övergripande syfte. Den historiska narrationen, så som jag använder det i kommande undersökning, belyser de olika aktörerna i den historiska framställningen och hur dessa påverkar berättelsens sammanhang. Genom att undersöka hur olika aktörer framställs och handlar, är syftet att analysera de maktförhållanden som framkommer i historieskrivningen.

Resultatdelen är indelad i tre huvudavsnitt, där det första innefattas av analysen kring vilka skeenden som får störst utrymme i texten. Den andra delen handlar om maktförhållandena och uttryck för makt som framkommer i läroböckerna. Det tredje huvudavsnittet handlar om läroböckernas meningsskapande, och baseras på de resultat som framkommer i de två tidigare avsnitten. Respektive avsnitt är indelat i tre delar, en del för varje lärobok. Det första huvudavsnittet har jag valt att rubricera med ordet "infallsvinklar", detta begrepp används eftersom läroböckerna inte är kategoriserade på samma sätt. En lärobok behandlar europeisk stormaktstid utefter geografiska teman, medan en annan utgår efter andra huvudteman, som staternas politiska relation till varandra. Denna problematik finns i undersökningen, vilket kan innebära att texten kan uppfattas som osammanhängande. På grund av detta har jag använt mig av tabeller för att tydliggöra respektive läroboks kategorier och teman. Efter att varje lärobok presenteras kommer jag göra en kort sammanställning kopplade till tabellerna. Sammanställningarna har jag tagit med för att det ska bli enklare att följa med i resonemangen. I avsnittet kring läroböckernas meningsskapande presenteras ingen ny information, utan detta avsnitt innefattas av resonemang baserat på de tidigare resultaten.

⁷¹ Nilsson Hammar 2018 i *Metod- Guide för historiska studier*, s 147.

7. Resultat

7.1 Utrymme till skeenden

Läroböckerna är strukturerade på lite olika sätt, där olika händelser och skeenden får olika stort utrymme. En analys av hur läroböckerna ger olika stort utrymme till olika skeenden är en relevant del av undersökningen, eftersom det hjälper till att undersöka vilka meningsbärande händelser som tar form och dess bidragande till vilken mening som förmedlas i läroböckerna. Eftersom läroböckerna är oberoende av varandra är det naturligt att de ger olika händelser olika stort utrymme, de behandlar också de historiska händelserna från olika perspektiv.

7.1.1 Graninger och Tägil 1973

I kapitlet om stormaktstiden i den första läroboken finns en tydlig uppdelning. Kapitlet delas in i olika avsnitt för respektive stormakt. Det är således inte några specifika händelser som får särskilt mycket utrymme. De stater som behandlas är Frankrike, nuvarande Tyskland, England och Sverige. Olika stort utrymme har givits till dessa stater, och innehållet i detta avsnitt varierar. Staterna presenteras och skildras på olika sätt, texten tar således olika infallsvinklar och perspektiv för att skildra dessa stormakter. Kapitlet heter "1600-talets Europa" och syftar till att ge en övergripande bild över den europeiska stormaktstiden. Som vi ser i tabellen blir det tydligt att utrymmet inte är jämnt fördelat mellan de olika staterna, staterna verkar som kapitlets infallsvinklar.

Tabell 1: Antal sidor respektive stat presenteras på.

Frankrike	Tyskland	England	Sverige
11 s	5 s	6 s	25 s

Källa: Tägil, Sven & Graninger, Göran (red.) (1973). *Historia i centrum och periferi D. 1 Högmedeltiden till franska revolutionen*. Lund: Esselte studium (Uniskol).

Infallsvinklar

Frankrike

När det kommer till skildringen av Frankrike ligger stort fokus på att ge en bild över Ludvig XIV:s betydelse. Texten betonar kungens liv i överdåd, och att kulturlivet blomstrade och

växte under tiden han satt på makten. Texten tar också en ekonomisk infallsvinkel, där merkantilismens framväxt och betydelse skildras. Betoningen ligger i att merkantilismen starkt hänger ihop med centraliseringssträvanden och statsmaktens växande styrka.⁷² Mot denna bakgrund beskriver texten Frankrikes expansion och förhållande till andra europeiska makter, krig och konflikter står således i fokus. Formuleringar likt följande är vanliga i texten: “Ur maktpolitisk synpunkt innebar krigsutgången, att Frankrikes expansion hejdats och att landet faktiskt tvingats över på defensiven.”⁷³ I denna mening framkommer det att Frankrike befann sig i krig och konflikter med andra makter. Med andra ord skildras avsnittet om Frankrike utifrån två centrala infallsvinklar. Dels från en ekonomisk, som lägger fokus på merkantilismens framväxt och betydelse, och dels från en internationell där krig och konflikter gentemot andra stormakter. Det blir tydligt att texten vill måla upp en bild av Frankrike som en stark stormakt, med stora ekonomiska tillgångar. Texten tillämpar en tydlig struktur, där den ekonomiska tillväxten och merkantilismen som bakgrund förstärker bilden av Frankrike som en mäktig stormakt.

England

I texten om England finner vi andra infallsvinklar jämfört med Frankrike. Som vi ser i tabellen ges England inte lika stort utrymme som Frankrike i kapitlet om den europeiska stormaktstiden. Fokuset är också annorlunda, till skillnad från Frankrike målas ingen bild upp av någon mäktig envåldshärskare. Det som står i centrum för skildringen av England och parlamentet är missnöjet gentemot kungamakten och den inrikespolitiska konflikten som existerade mellan parlamentet och kungahuset, samt det inbördeskriget som följde till denna konflikt.⁷⁴ Det engelska parlamentets uppbyggnad och de konflikter runt om detta genomsyrar hela avsnittet om England. Texten har således endast en central infallsvinkel, och det är hur England kom att få ett parlamentariskt styre där det engelska folkets fri- och rättigheter bekräftades.⁷⁵ Texten utgår från ett inrikespolitiskt perspektiv, där övriga europeiska makter knappt nämns över huvud taget. Englands relation till övriga stormakter framkommer inte, till skillnad från avsnittet om Frankrike där en tydlig bild målas upp över Frankrikes ställning i förhållande till andra stater.

Tyskland

Texten om Tyskland kretsar enbart kring en historisk händelse, och det är det trettioåriga kriget. Man använder sig alltså av det trettioåriga kriget för att skildra Tysklands ställning och situation under stormaktstiden. Det som utmärker skildringen av Tyskland är att en annan stormakt tar upp en stor del av texten för att skildra Tyskland, och det är Sverige. Hälften av utrymmet i avsnittet ges till Sverige, och hur Sverige ingrep i det trettioåriga kriget i Tyskland. Krig och konflikter används för att skildra Tyskland, konsekvenserna av detta

⁷² Graninger & Tägil 1973, s 204-208.

⁷³ Graninger & Tägil 1973, s 214.

⁷⁴ Graninger & Tägil 1973, s 215-216.

⁷⁵ 1973, s 220.

presenteras också, där en sådan blev stora ekonomiska tillbakagångar för Tyskland. Således ser vi likheter mellan skildringen av Frankrike och Tyskland, där krig och konflikter står i fokus i båda avsnitten. En skillnad är dock att det inte målas upp någon bild av Tyskland som ett mäktigt envælde med en stark enväldshärska på samma sätt som det görs i skildringen av Frankrike. Även här tas en utrikespolitisk, eller internationell, infallsvinkel där konflikterna gentemot andra makter står i fokus. Däremot ligger grunden till det rådande kaoset i den maktkamp som existerade mellan kejsaren och furstarna i småstaterna, alltså tillämpas även en inrikespolitisk infallsvinkel.⁷⁶ Alla skeenden som skildras i texten om Tyskland ligger till grund för att beskriva vilken misär som inträffade i Tyskland efter det trettioåriga kriget.

Sverige

Texten om Sverige är, som tabellen visar, betydligt mer omfattande än texterna om de andra staterna. Strukturen på texten skiljer sig också markant från de andra. Medan de övriga texterna behandlar staterna övergripande, är texten om Sverige betydligt mer detaljerad. Detta innebär att mer detaljerad information ges, som bland annat hur många som jobbade på ett visst ställe, vilka specifika delar av Sverige som vinnas eller förloras och hur många medlemmar som riksrådet bestod av. Denna text tar dessutom fler infallsvinklar än de övriga. Fokus ligger på hur förvaltningen byggs ut, det stora konflikterna med Danmark, reduktionens innebörd och konsekvenser och de olika ständernas liv och verkligheter. Texten är strukturerad på ett sådant vis att man först får en överblick över hur stormaktsväldet byggs upp, vilket tar sin utgångspunkt i trettioåriga kriget med Gustav II Adolf och Karl X Gustav samt kriget med Danmark.⁷⁷

Texten om Sverige innefattas således av både inrikespolitiska och utrikespolitiska infallsvinklar. Första delen av avsnittet behandlar i huvudsak utrikespolitiska konflikter och krig, medan den andra halvan av avsnittet riktar in sig på det inrikespolitiska och nationella läget. Texten präglas inte i lika hög grad av konflikter och krig som de övriga. Texten om Sverige är strukturerad på ett sådant sätt att man börjar med att kronologiskt beskriva vilka krig och konflikter som existerade på ett internationellt plan, för att sedan skildra Sverige på ett nationellt plan i den andra halvan av texten. Avsnittet om Sverige är således inte kronologiskt ordnat som de övriga avsnitten. Skildringarna av krig och konflikt utgör en grund för att man ska förstå vilket läge Sverige befann sig i.

Sammanställning

I nedan tabell finner vi vad som står i fokus för respektive skildring av respektive stat som tas upp i kapitlet om den europeiska stormaktstiden. Ser vi till tabellen är konflikt en gemensam nämnare bland texterna. Generellt sett går det alltså att konstatera att samtliga texter tar sin grund i någon typ av konflikt, antingen existerar konflikten mellan olika stater, eller så existerar konflikten inom landet mellan, i de flesta fall, kungen och folket.

⁷⁶ Graninger & Tägil 1973, s 221.

⁷⁷ Graninger & Tägil 1973, s 225-229.

Tabell 2: Vad som står i fokus för respektive skildring av respektive stat

Frankrike	Utrikespolitik	Krig och konflikt
England	Inrikespolitik	Missnöje och konflikt
Tyskland	Inrikespolitik/utrikespolitik	Krig och konflikt
Sverige	Inrikespolitik/utrikespolitik	Konflikt och sociala förhållanden

Källa: Tägil, Sven & Graninger, Göran (red.) (1973). *Historia i centrum och periferi D. 1 Högmedeltiden till franska revolutionen*. Lund: Esselte studium (Uniskol).

Vad betyder då detta? Innehållet kan självklart tolkas på olika sätt, men tittar vi på textens narrativ och struktur finns det en del aspekter värda att ta upp. Eftersom kapitlet just handlar om stormaktstiden i Europa förmedlar texten en bild av Europa som en världsdela med starka och mäktiga stater. De konstant skildrade krigen spär på denna bild, och det ter sig även som att detta är den explicita och implicita meningen med texten. Man vill förmedla en bild av Europa som en kaotisk plats med ett ständigt pågående maktspel mellan de olika staterna. I skildringen av framför allt England och Sverige ges dessutom en bild av hur situationen såg ut innanför rikets gränser. Med detta syftar jag huvudsakligen till det starka missnöjet som fanns på olika håll i både England och Sverige. Genom att texten ger så pass utförliga förklaringar kan man tänka sig att bilden man vill framföra av både England och Sverige är att båda länderna har gått igenom stora kriser, som lade grunden för de länder som existerar idag. Tyskland utmärker sig i relation till de andra skildrade länderna. En allmän bild av kaos kan utläsas utefter texten och dess innehåll, medan Frankrike framställs som övermäktigt och relativt stabilt. Överlag ger kapitlet i boken en bild av en dragkamp mellan de olika stormakterna i Europa under 1600-talet. I denna dragkamp existerade ständigt både inrikespolitiska och utrikespolitiska konflikter som fick konsekvenser av olika slag. Stilistiska markörer som maktkamp, konflikt och krig präglar innehållet i texten.

7.1.2 Brolin, Dannert & Holmberg 1981

Den andra boken har till skillnad från den tidigare boken inte lika tydlig indelning i olika stater. Man har istället kategoriserat kapitlet i olika avsnitt, vad dessa avsnitt behandlar finner vi i tabellen nedan, och även hur många sidor varje avsnitt omfattas av. Kapitlet om den europeiska stormaktstiden är indelat i 3 olika delar, den första delen är en inledning, och där

finns det inte så mycket att nämna. De andra två delarna är i sin tur indelad i olika avsnitt, den sista delen är betydligt kortare än den andra, för att göra detta tydligare står det med i tabellen vad som tas upp i vilken del av kapitlet. Baserat på dessa kategorier ser vi alltså olika aspekter av den europeiska stormaktstiden tas upp. Precis som i redogörelsen av förra läroboken kommer jag redovisa textens olika infallsvinklar.

Tabell 3: Antal sidor för respektive kategori och infallsvinkel i kapitlet.

Del 1: Maktläget vid 1600-talets början	3 s
Del 1: Religiösa motsättningar	5 s
Del 1: Sverige blir en stormakt	8 s
Del 1: Omvälvningar i Väst- och Östeuropa	4 s
Del 2: Förutsättningar för envælde	2 s
Del 2: Parlamentet segrar i England	3 s
Del 2: Kungamakt och adel i Sverige	6 s
Del 2: Enväldet bryter igenom i Europa	4 s

Källa: Brolin, Per-Erik, Holmberg, Åke & Dannert, Leif 1981. *Historiens huvudlinjer: historia för gymnasieskolan. 1 Grundbok*. 4. uppl. Stockholm: Almqvist & Wiksell läromedel. s 158-176, 181-191.

Infallsvinklar

Stater i relation till varandra

Ser vi till de olika rubrikerna och indelningarna för kapitlet visar detta på att det sällan endast är ett land som får ett eget avsnitt, bortsett från Sverige och England. Sverige behandlas för sig själv i två olika avsnitt, och England i ett eget. Genomgående i kapitlet sätter texten de olika staterna i relation till varandra, bland annat förklaras det i avsnittet om maktläget vid 1600-talets början de olika staternas ställning. Här förklaras staternas situation men även deras förhållande till andra stater, till exempel nämns det att Frankrike under 1600-talet framstod som habsburgarnas främste motståndare (tysk-romerska riket). Även den instabila situationen i Östeuropa behandlas, och faktumet att Ryssland var försvagat av inre strider.⁷⁸ Flera olika historiska händelser tas upp kort, endast på ett stycke eller två. Texten går inte in

⁷⁸ Brolin, Dannert & Holmberg 1981, s 159-161.

på detalj och redogör för hur staterna hanterade t.ex trettioåriga kriget eller reformationen. Istället nämns det endast vilka länder som var inblandade och vilka stater som var i konflikt med varandra. När staterna sätts i relation till varandra framkommer det i texten olika typer av hot, där ett sådant är att den franska och turkiska imperialismen hotar Europa. Olika typer av hot förmedlas som bakgrunden till de krig och konflikter som inträffar, det är genom dessa hot det går att utläsa motiven som ligger bakom konflikterna. I fallet med den franska och turkiska imperialismen framkommer det bland annat att det fanns ett ekonomiskt motiv bakom Frankrikes agerande.⁷⁹ Staternas relation till varandra ligger alltså till grund för det som beskrivs och förmedlas i texten.

Sveriges ställning

Som vi ser i tabellen ges Sverige stort utrymme, de olika avsnitten handlar helt om Sverige och omfattas dessutom av fler sidor jämfört med övriga avsnitt. Ett mönster som går igenom hela kapitlet är att texten först sätter staterna i relation till varandra, alltså vilka som var inblandade och var i konflikt med varandra, för att sedan redogöra för Sveriges ställning och situation i det hela. Bland annat framkommer detta i avsnittet om de religiösa motsättningarna. I denna del av texten förklaras det först hur religiöst splittrat Europa var, och vilka försök som gjordes för att fästa vissa religioner och göra sig av med andra. Sedan går texten in lite djupare i hur situationen var i Sverige. Här förklaras det vilka aspekter som var viktiga, så som att Gustav Vasas reformation hade åsyftat en ändring av kyrkans ekonomiska och organisatoriska ställning, samt mötet i Uppsala 1593 som resulterade i att Sverige formellt blev ett rent lutherskt land.⁸⁰ Det svenska läget skildras alltså i mycket högre utsträckning än övriga stater, och det finns några aspekter som utmärker sig här. Sverige skildras på två olika sätt. I den första delen av kapitlet är det Sveriges relation till övriga stater som står i fokus, Sverige skildras således på samma sätt som de övriga staterna. I den andra delen av kapitlet är det istället olika Svenska aktörer som får störst utrymme. Det är Karl XII, Gustav II Adolf och drottning Kristina. I denna del av texten ges redogörelser över kungamakten och adeln i Sverige, det målas inte upp någon bild över adelns verkligheter eller liv, utan adeln skildras i sammanhanget kring riksdagen och förmyndarregeringen. Således kretsar alltså skildringen kring den svenska makten och systemet som fanns för detta.⁸¹

Kungligt envælde

Som vi ser ovan ges det stort utrymme i texten till att beskriva de svenska kungarna. De svenska kungarna beskrivs mer detaljerat än andra regenter i Europa under stormaktstiden, däremot finns det ett genomgående tema som betonar regenternas strävan efter envælde och fullständig makt. Texten betonar den dragkamp som skedde i varje stat om statens ledning och att denna dragkamp hade resulterat i furstemaktens seger över ständerförsamlingarnas på

⁷⁹ Brolin mfl. 1981, s 173.

⁸⁰ Brolin, Dannert & Holmberg 1981, s 162-163.

⁸¹ Brolin, Dannert & Holmberg 1981, s 183-186.

alla håll i Europa. Stort fokus ligger på kungligt envælde som styrelsesätt och vad detta innebar. Den typ av makt dessa enväldshärskare satt på och utövade som skildras i texten kommer redogöras för i nästa kapitel. Det viktiga här vad gäller utrymme till olika skeenden är fokuset texten har på vägen till envælde, till skillnad från föregående lärobok. Kapitlet om europeisk stormaktstid slutar med en genomgång kring hur enväldet kom att bryta ut i Europa. Således är texten i kapitlet inte kronologiskt ordnad, genomgående tas kungligt envælde upp, men den förklaras mer ingående i slutet på kapitlet. Bland annat förklaras det att enväldshärskaren endast var ansvarig inför Gud, inte inför någon myndighet eller för sina undersåtar. Kungamakten var av gudomligt ursprung, vilket satte stark prägel på enväldet under 1600-talet.⁸²

Sammanställning

Tabell 4: Kategorier som får störst utrymme i läroboken och vad som utmärker dessa.

Stater i relation till varandra	Maktställningen till varandra, konflikter och bakgrunden till dessa konflikter
Sveriges ställning	Ställningen gentemot andra makter och betydande svenska härskare/aktörer
Kungligt envælde	Innebörden av envälds styre och ansvaret inför Gud

Källa: Brolin, Per-Erik, Holmberg, Åke & Dannert, Leif 1981. *Historiens huvudlinjer: historia för gymnasieskolan. 1 Grundbok*. 4. uppl. Stockholm: Almqvist & Wiksell läromedel. s 158-176, 181-191.

Precis som i förra läroboken får konflikter och krig ett stort utrymme, tillsammans med staternas relation till varandra. Däremot var redogörelsen över enväldigt styrelseskick inte lika utförlig som i denna lärobok. Det blir tydligt att texten vill ge en fullständig förklaring på vad ett envælde faktiskt innebar, framför allt från kungamaktens perspektiv. Det angreppssättet texten tar är alltså att förklara vad enväldet innebar, för att man sedan ska förstå vad som hände och hur läget var i Europa under denna tid. Texten vill förklara vad som utmärkte och karaktäriserade 1600-talet, därav är formuleringar som följande vanliga i texten: "Karaktäristiskt för 1600-talet är den ökning av statens makt som då inträder"⁸³. Denna lärobok är således tydligare med att förmedla vad som utmärker olika perioder eller skeenden under stormaktstiden. Till detta hör redogörelserna över de olika staternas relation till varandra. Även skildringarna om Sverige framför vad som utmärker europeisk stormaktstid,

⁸² Brolin, Dannert & Holmberg 1981, s 188-190.

⁸³ Brolin, Dannert & Holmberg 1981, s 180 (citat).

framför allt i en del av texten där det redogörs för hur man lyckades få igenom sina segrar.⁸⁴ Texten jobbar med olika exempel som dessa för att ge en bild över hur de olika staterna agerade och vad som gjorde att de lyckades genomföra sitt envælde. Att texten redogör för vad som utmärkte europeisk stormaktstid kan tänkas självklart eftersom det är just det hela kapitlet handlar om, men det jag syftar till är att texten behandlar skeenden på ett annorlunda sätt med tanke på att det uttalas tydligare än i den förra läroboken. Detta görs dels genom de stilistiska uttryck som används, men också det utrymme som ges för att förklara vilka förutsättningar som existerade för att kunna genomföra ett envælde.

7.1.3 Hildingson & Samuelson 1982

Tabell 5: Kapitlets indelningar och antal sidor för dessa indelningar.

Frankrike och Ludvig XIV	10 s
Europas politik under 1600-talet	6 s
Enväldet i Sverige	5 s

Källa: Hildingson, Lars & Samuelson, Sven 1982, *Forntid till nutid: historia för gymnasieskolan 1*. Stockholm: Natur & Kultur. s 172-207.

Infallsvinklar

Frankrike och Ludvig XIV

Som vi ser i tabellen får Frankrike absolut störst utrymme i kapitlet. Här ges utförliga förklaringar kring hur landet var uppbyggt, hur kungamakten var organiserad, Frankrikes ekonomiska politik. En central figur genom hela avsnittet är Colbert, i texten fungerar han som en förklaring till främst de ekonomiska aspekterna av fransk stormaktstid. Texten använder sig av Colbert för att beskriva hur Frankrike var uppbyggt, naturligt blir att ekonomin står i centrum för skildringen av Frankrikes styrelseskick. Stort fokus läggs på Frankrikes ekonomiska situation, vad detta innebar och vilka konsekvenser denna situation medförde för befolkningen i form av löner och skatter.⁸⁵ Även de sociala förhållandena i landet under Ludvig XIV får stort utrymme, då texten redogör för respektive stånd. De ekonomiska aspekterna är genomgående i avsnittet. Bland annat presenteras olika bondeuppror och orsaken till dessa, där orsakerna i majoriteten av fallen berodde på missnöje mot olika skattehöjningar. Texten arbetar med ekonomiska aspekter för att beskriva olika

⁸⁴ 1981, s 168.

⁸⁵ Hildingson & Samuelson 1982, s 176-179.

händelser, där aktörer som Colbert fungerar som verktyg.⁸⁶ Det ekonomiska läget i Frankrike fungerar som bakgrund för att man ska förstå följande skeenden som förklaras, således ligger ekonomiska aspekter som en grund för att skildra Frankrike som helhet. De infallsvinklar som är centrala är i huvudsak den ekonomiska, men även den sociala.

Europas politik under 1600-talet

Även i avsnittet om europeisk politik under 1600-talet får Frankrike stort utrymme, bland annat redogörs det för Ludvig XIV aggressiva utrikespolitik som resulterade i att Frankrike fick en ledande ställning i Europa. En stor del av avsnittet innefattas av skildringar kring krig Ludvig XIV förde, här är det däremot de politiska infallsvinklarna som är centrala snarare än de ekonomiska. Frankrike används i texten som grund för att beskriva läget i Europa som världsdela, de skeenden som skildras utgår från olika krig eller konflikter som startar med Frankrike. När texten skildrar de gränsdragningar som görs i Europa under 1600-talet utgår det från Frankrikes vinster och förluster i krig. Det redogörs kort för trettioåriga kriget och westfaliska freden, men bortsett från detta är det Frankrike som står i centrum. Sverige innefattas inte i avsnittet om europeisk politik under 1600-talet. Det är istället den politiska maktkampen från Frankrikes perspektiv som visar sig i det som skildras. Kapitlet om europeisk stormaktstid börjar således i Frankrike, för att sedan avslutas i slutet av avsnittet om europeisk politik med den franska revolutionen 1789. Med andra ord utgör Frankrikes politiska och ekonomiska aspekter en stor del av kapitlet, och det är utefter dessa aspekter olika saker och händelser skildras.

Enväldet i Sverige

I avsnittet om Sverige är det framför allt två centrala händelser som får störst utrymme, som utgår från samma plats. Dessa är 1680- och 1682- års riksdag. Avsnittet har en intressant struktur som skiljer sig från alla avsnitt i de läroböcker som hittills presenteras. Texten sätter in läsaren i stundens hetta, där det återges vad som talades om under dessa riksdagar. De beslut som togs, som man som läsare blir en del av, fungerar som en grund för de skeenden som inträffar. Ett sådant exempel är reduktionen, där man kort får följa hur man beslutade att genomföra reduktionen. Sedan presenterar texten vad reduktionen innebar, vad som låg bakom detta beslut och vad det resulterade i. Redogörelsen av riksdagarna fungerar också som en grund för att förstå hur enväldet kom att genomföras i Sverige. Texten presenterar då vilka frågor kungen ställde till ständerna, hur ständerna svarade och vad detta resulterade i.⁸⁷ En ytterligare del av avsnittet handlar om Karl XII och de krig han förde, här ges förklaringar över hur kungen agerade och tänkte i de krig han blandade in Sverige i.⁸⁸ Centrala i texten är de två kungarna Karl XI och Karl XII. Texten utgår således från ett aktörsperspektiv där texten utgår från dessa kungar, och beskriver händelser som inträffar som medvetna beslut

⁸⁶ 1982, s 185.

⁸⁷ Hildingson & Samuelson 1982, s 203-205.

⁸⁸ 1982, s 206-207.

från aktörernas sida, då dessa hade olika intressen och var benägna att göra vad som helst för att få sin vilja igenom.

Sammanställning

Tabell 6: Kategorier i kapitlet och vad som utmärker dessa.

Frankrike och Ludvig XIV	Ekonomiska och politiska aspekter	Främst från aktörerna Ludvig XIV och Colbert
Europeisk politik under 1600-talet	Frankrikes ställning i Europa	Händelser skildras med Frankrike som grund
Enväldet i Sverige	Riksdagarna 1680- och 1682	Aktörernas medvetna handlingar

Källa: Hildingson, Lars & Samuelson, Sven 1982, *Forntid till nutid: historia för gymnasieskolan 1*. Stockholm: Natur & Kultur. s 172-207.

Det är tydligt att texten i kapitlet fokuserar runt aktörerna och deras medvetna handlingar. Texten lägger stort fokus på aktörerna Ludvig XIV, Colbert, Karl XI och Karl XII. Dessa aktörer skildras som grunden och orsaken till att saker inträffar och att beslut tas. Frankrike får absolut störst utrymme i kapitlet, och skildras betydligt mer utförligt än Sverige. Detta utmärker denna lärobok från de tidigare två, som lade större fokus på Sverige i skildringarna än andra stater. Texterna är strukturerade på ett sådant vis att skeenden som skildras utgår från de olika aktörerna, vars infallsvinklar i huvudsak är ekonomiska och politiska. Det som skiljer avsnittet om Sverige från övriga avsnitt är att det är en specifik scen som skildringarna utgår från. Det är utefter denna scen som reduktionen beskrivs och även hur Sverige kom att bli ett envælde. Både reduktionen och hur Sverige kom att bli ett envælde utgår från ekonomiska och politiska aspekter, på samma sätt som Frankrike behandlas utefter ekonomiska och politiska aspekter. I de delar av texten där sociala förhållanden skildras, framför allt i avsnittet om sociala förhållanden i Frankrike, lyser de ekonomiska motiven igenom. Genom att kapitlet skildrar Frankrike på så stort utrymme och så pass utförligt får man som läsare en tydligt bild över hur ett mäktigt land i Europa under 1600-talet såg ut. Texten förmedlar Frankrike som Europas och stormaktstidens mittpunkt, eftersom både ekonomiska och politiska aspekter utgör grunden för allt som skildras.⁸⁹ Frankrike skildras både på ett nationellt och internationellt plan, medan Sverige till stor del skildras på ett nationellt plan. Det finns internationella inslag i skildringen om Karl XII, men i huvudsak utgår texten om Sverige från det inrikespolitiska läget som rådde i landet.⁹⁰

⁸⁹ Hildingson & Samuelson 1982, s 174-185.

⁹⁰ Hildingson & Samuelson 1982, s 206-207.

7.2 Maktförhållanden

7.2.1 Graninger & Tägil 1973

Jag kommer nu presentera de maktförhållanden som framkommer i läroboken. Tabellerna fungerar, precis som i föregående avsnitt, som komplement för resonemangen. I nedan tabell finner vi vilka typer av maktförhållanden som framkommer i respektive avsnitt. Detta kan kopplas ihop med inrikespolitiska och utrikespolitiska infallsvinklar, eftersom maktförhållanden framkommer på två olika sätt, både staterna emellan och inom statens gränser mellan ständer samt mellan konung och ständer.

Tabell 7: Maktförhållanden som framkommer i kapitlet.

Frankrike	Maktförhållanden mellan stater	Framför allt maktkamp mellan Frankrike och England
England	Maktförhållanden inom staten	Maktkamp mellan kungahuset och parlamentet
Tyskland	Maktförhållanden inom och utanför staten	Maktkamp mellan kejsaren och furstarna i de tyska småstaterna, maktkamp mellan Tyskland och Frankrike
Sverige	Maktförhållanden inom och utanför staten	Maktkamp mellan ständerna, maktkamp mellan Sverige och Danmark om Norden

Källa: Tägil, Sven & Graninger, Göran (red.) (1973). *Historia i centrum och periferi D. 1 Högmedeltiden till franska revolutionen*. Lund: Esselte studium (Uniskol).

Maktförhållanden mellan stater

Maktförhållandena mellan stater kan, som ovan nämnt, kopplas ihop med den utrikespolitiska infallsvinkeln som tar uttryck i texten. Således är det den politiska maktkampen som ligger till grund för de rådande maktförhållandena som presenteras. Ett exempel på detta är när Frankrikes expansion behandlas, i denna del framkommer bland annat följande: "En huvudmotståndare i de många krigen under Solkonungens regering var

Holland. Här spelade handelspolitiska motiv en viktig roll och holländarnas ledare Vilhelm III av Oranien kom att framstå som själen i motståndet mot den franska aggressiva utrikespolitiken⁹¹. Genom denna formulering framkommer även ekonomiska drivkrafter som en drivkraft för makt. Grunden till detta handelspolitiska motiv ligger i en stark drivkraft hos den franska kungen att expandera sitt rike. Även i texten om Sverige ser vi hur maktförhållanden mellan stater skildras, den huvudsakliga drivkraften som framkommer i denna del av kapitlet är territoriell makt. Den territoriella drivkraften till makt grundar sig ett intresse från makthavarnas sida (i detta fall den svenska kungen) att expandera det egna riket. Viktigt att nämna är att när maktförhållanden mellan stater framkommer i texten skildras det på ett sådant sätt att kampen sker mellan de olika aktörerna, som utgörs av de olika enväldshärskarna, aktörerna spelar en viktig roll. Ett tydligt aktörsperspektiv speglar sig i texterna eftersom det i samtliga fall framkommer att kungen, aktören, har ett intresse för egen vinnings skull. Aktören tillämpar då olika medel och handlar på olika medvetna sätt för att få sin vilja igenom.⁹² Detta är en genomgående stilistisk markör som visar sig varje gång en maktkamp mellan olika stater skildras.

Maktförhållanden inom staten

De tydligaste maktförhållanden som framkommer i denna kategori är den mellan den regerande kungen och övrigt folk. Detta visar sig framför allt i de delar av texten där ett missnöje gentemot kungen framkommer, till exempel i texten om England där det framkommer att en våldsamt motsättning växte fram mellan kungamakten och parlamentet.⁹³ Maktförhållandena inom staten visar sig extra tydligt i texten om England eftersom inbördeskriget skildras utförligt i detta avsnitt. Inbördeskriget slutar dessutom med att engelsmännens fri- och rättigheter befastes, vilket är en ytterligare markör på att det existerade maktförhållanden mellan den ledande kungamakten och folket. Drivkrafterna i detta fall grundar sig i en önskan om rättigheter och ett bättre styre. Även i texten om Sverige, där maktförhållanden inom staten framkommer, finns det en drivkraft till ett mer jämlikt och rättvist samhälle. Inte minst får man en bild av detta när reduktionen skildras, som slutar i att adeln var tvungna att överlämna en stor del av sina ägor till kungamakten. I denna del av texten är det både maktförhållandet mellan kungen och adeln som framkommer, samt maktförhållandena mellan adeln och de övriga ständerna. En konsekvens av detta blev att adeln förlorade en stor del av sitt politiska inflytande, medan kungen ökade sitt eget politiska inflytande. Bönderna å sin sida, uttryckte missnöje och orättvisor gentemot adeln.⁹⁴ Dessa maktförhållanden visar på en strävan efter ökad politisk makt från kungens sida, som i och med detta får ett starkare grepp om sina undersåtar. En genomsyrande drivkraft är rättvisa, och den finner vi främst bland folket, den andra drivkraften i samtliga skildringar av

⁹¹ Graninger & Tägil 1973, s 209 (citat).

⁹² Berglund & Ney 2015, s 76.

⁹³ Graninger & Tägil 1973, s 214-215.

⁹⁴ 1973, s 233-235.

maktförhållanden inom staten är ökad politisk makt och övertag över folket. Den sistnämnda utmärker en stormaktsstat, där enväldigt härskande stod i fokus för respektive kung.

Sammanställning

Tabell 8: Drivkrafter för makt och vad dessa syftar till.

Maktförhållanden mellan stater	Ekonomisk makt, territoriell makt	Kontroll över handelsvägar, utöka rikets gränser
Maktförhållanden inom staten	Politisk makt, rättvisa	Ökad politisk makt över folket, rättvisa bland folket

Källa: Tägil, Sven & Graninger, Göran (red.) (1973). *Historia i centrum och periferi D. 1 Högmedeltiden till franska revolutionen*. Lund: Esselte studium (Uniskol).

När det kommer till drivkrafterna i maktförhållande inom staten visar texten motpoler. Den ena polen, ökad politisk makt, har som huvudsaklig drivkraft att skapa ett starkare grepp över befolkningen. Den andra polen, rättvisa, har motsatt syfte, nämligen att rättvisan ska öka bland befolkningen. Båda dessa tar olika uttryck i texten. Maktförhållanden mellan stater och maktförhållanden inom staten framkommer ungefär lika mycket, däremot är det den politiska drivkraften till makt som är klart dominerande i samtliga delar av kapitlet. Vi fastställde i avsnittet om utrymmet till olika skeenden att texten målar upp en bild av den europeiska stormaktstiden som en tid präglad av ständiga konflikter och krig, vilket förklarar varför drivkraften om politisk makt är så dominerande när man undersöker hur makt och maktförhållanden skildras i kapitlet. När det kommer till maktförhållanden framställer kapitlet en bild av stormaktstiden som en tid präglad av kungar med en stark makt och ett hårt grepp om sin befolkning, samt att dessa kungar hade möjlighet att åstadkomma och göra vad de ville tack vare sina medel och starka intressen av att öka sin makt och expandera sina riken. Således förmedlar kapitlet en tydlig bild av de typiska enväldshärskarna, som kunde göra just detta.

7.2.2 Brolin, Dannert & Holmberg 1981

De maktförhållanden och maktutövandet som framkommer i kapitlet är något annorlunda jämfört med förra läroboken. De kategorier som är indelade är baserade på vad som ligger bakom de maktförhållanden och krig som utövas och vad som utmärker dessa kategorier.

Tabell 9: Bakgrunden till makt och vad som utmärker dessa.

Religiös bakgrund	Reformationen och trettioåriga kriget
Ekonomisk bakgrund	Handel och ekonomisk kontroll

Källa: Brolin, Per-Erik, Holmberg, Åke & Dannert, Leif 1981. *Historiens huvudlinjer: historia för gymnasieskolan. 1 Grundbok*. 4. uppl. Stockholm: Almqvist & Wiksell läromedel. s 158-176, 181-191.

Religiös bakgrund

I kapitlets inledning finns ett avsnitt som handlar om att de religiösa motsättningarna i Europa tillspetsas. I denna delen av kapitlet redogörs det för de motsättningar som fanns mellan de olika kyrkorna och religiösa grupperna i Europa under 1600-talet. Detta utgör bakgrunden till redogörelsen av det trettioåriga kriget, de religiösa konflikterna betonas som bakgrunden till de konflikter och krig som trettioåriga kriget utgjordes av. Till skillnad från den förra läroboken läggs en större betoning på de religiösa aspekterna av det trettioåriga kriget som kom att bli en kamp om makt, utökat territorium och ekonomisk expansion. De maktförhållanden som tar uttryck i texten är den som existerar mellan de olika religiösa grupperna, som katoliker och protestanter, men också mellan religiösa gruppen och statsöverhuvudet. Det sistnämnda formuleras till exempel på följande vis: "Det började med att böhmarna, som var protestanter, gjorde uppror mot kejsaren. Sedan detta uppror slagits ner, besegrade kejsaren och hans katolska bundsförvanter protestanterna i Sydtyskland"⁹⁵. I texten framkommer en oro bland de olika grupperna, denna oro grundar sig i att kejsaren eller kungen skulle bestämma för mycket över dem. Denna del av texten använder de religiösa motsättningarna som fanns i Europa för att sedan redogöra för den politiska maktkamp som kom att ta plats mellan Europas stater. De religiösa aspekterna av makt som framkommer i texten utmärker sig till skillnad från förra läroboken, i detta kapitel jobbar man genomgående med de religiösa aspekterna för att visa på maktförhållanden. Den religiösa situationen fungerar som bakgrund till skildringen av de politiska krig som kom att utlösas av de religiösa motsättningar som fanns.⁹⁶

Ekonomisk bakgrund

De ekonomiska aspekterna spelar stor roll i texten när man talar om maktförhållanden, dessa tar främst uttryck när maktförhållandena mellan olika stater skildras. Genomgående i texten där förluster framkommer betonar texten den ekonomiska konsekvensen dessa förluster medförde, samma gäller när erövringarna lyckades. Extra tydligt blir detta i avsnittet om den svenska expansionen, som tar upp en stor del av kapitlet. Den ekonomiska drivkraften är tydlig och framkommer som en stor roll för Sveriges maktposition i Europa. Texten betonar att det fanns en ambition om att skapa ett ekonomiskt envælde, vilket i sin tur skulle leda till

⁹⁵ Brolin, Dannert & Holmberg 1981, s 164 (citat).

⁹⁶ Brolin, Dannert & Holmberg 1981, s 162-163.

mer makt. De ekonomiska aspekterna framkommer som en förutsättning för makt, med tanke på att de redogörs i de sammanhangen när texten talar om maktförhållandena i Europa. De skildras som en stark drivkraft för alla europeiska stater. Till skillnad från den förra läroboken redogörs det för de olika handelsvägarna och marknaderna i Europa under 1600-talet, bland annat betonar texten den viktiga östeuropeiska marknaden. Dessutom redogör texten för den import och export som växte fram i Sverige.⁹⁷ Kapitlet gör en tydlig indelning när det kommer till betydande bakgrunder till de olika krigen och konflikterna, här är religion en sådan, och den andra är den ekonomiska situationen. Ekonomiskt övertag framkommer som bakgrunden till den makt som vissa stater kom att få, som till exempel Frankrike. Frankrike skildras i texten som den stat i Europa som satt på störst makt, och mycket av detta hade sin grund i Frankrikes ekonomiska situation.⁹⁸

Sammanställning

Tabell 10: Ekonomiska och religiösa bakgrunder till makt och vad som utmärker dessa.

Religiös bakgrund	Konflikt mellan olika religiösa grupper	Utgör grunden för de krig som kom att utlösas
Ekonomisk bakgrund	Kontroll över handel och ekonomiska strategier	Utökad import och export, skapa handelsvälde

Källa: Brolin, Per-Erik, Holmberg, Åke & Dannert, Leif 1981. *Historiens huvudlinjer: historia för gymnasieskolan. 1 Grundbok*. 4. uppl. Stockholm: Almqvist & Wiksell läromedel. s 158-176, 181-191.

Jämför vi denna lärobok med den tidigare läroboken blir det tydligt att maktförhållandena inte är lika tydliga. Maktförhållandena mellan olika stater skildras inte i särskilt hög grad, inte heller maktförhållanden som existerar inom landet. Förvisso handlar den religiösa bakgrunden till stor del om maktförhållandena inom staten, där det existerade olika religiösa motsättningar, men någon hierarki redogörs inte för.⁹⁹ Istället fungerar både det religiösa och ekonomiska aspekterna båda som bakgrunden till att makt utövas och dess drivkrafter. Det ekonomiska intressena skildras tydligt i texten, och följer genom hela kapitlet. Istället för att ge större plats åt de politiska och territoriella aspekterna av krig och konflikter är det snarare de ekonomiska som lyfts fram. Den makt som framkommer i texten skildras som bakgrunden till olika skeenden, man arbetar med de religiösa och ekonomiska aspekterna för att förklara

⁹⁷ Brolin, Dannert & Holmberg 1981, s 170-171.

⁹⁸ Brolin, Dannert & Holmberg 1981, s 173.

⁹⁹ Brolin, Dannert & Holmberg 1981, s 162-163.

hur och varför olika saker inträffade, snarare än att skildra vad som inträffade och de sociala konsekvenser detta medförde.

7.2.3 Hildingson & Samuelson 1982

Tabell 11: Maktförhållanden som framkommer i läroboken. (Aktörer syftar till kungarna och deras makt gentemot folket).

Maktförhållanden mellan kungahus och folk	Aktörernas makt gentemot undersåtar
Frankrike gentemot andra makter	Krigföringen mot andra stater

Källa: Hildingson, Lars & Samuelson, Sven 1982, *Forntid till nutid: historia för gymnasieskolan 1*. Stockholm: Natur & Kultur. s 172-207.

Maktförhållanden mellan kungahus och folk

Eftersom aktörerna, kungarna, får så stort utrymme i denna lärobok innebär det att maktförhållandena mellan kungahus och folk framkommer på ett lite annorlunda sätt än i de övriga två läroböckerna. I både skildringen av Frankrike och Sverige får man även en inblick i maktförhållandena mellan de olika ständerna. I avsnittet om Frankrike utgör Colbert bakgrunden för dessa maktförhållanden. Bland annat beskrivs det hur borgerskapet hade blivit rika tack vare att Colbert tillämpade det merkantilistiska systemet. Genom dessa ökade inkomster växte en allt mer inflytelserik del av borgerskapet fram. Det beskrivs också hur bönderna utsattes för olika ingrepp från de statliga myndigheterna när de på olika sätt försökte organisera sig eller strejka.¹⁰⁰ Således får man en bild av att staten hade ett hårt grepp om bondeståndet. Som tidigare nämnt skildras också böndernas olika uppror gentemot staten, och texten betonar det stora missnöjet bönderna hade gentemot den starka statsmakten.¹⁰¹ Avsnittet om Sverige utgår från kungen och dennes strävan efter ökad makt och inflytande över folket. Texten bygger upp händelser på ett sätt som gör att man får följa steg för steg vägen till att Sverige blev ett envälde. När reduktionen och de två riksdagarna 1680 och 1682 skildras framkommer kungens maktutövande på olika sätt, framför allt genom att texten skildrar hur kung Karl XI spelade ut ständerna mot varandra för sin egen vinning.¹⁰² Maktförhållandena skildras främst i avsnittet om Karl XI, och ligger till grund för att man ska förstå den makt Karl XII satt på, som skildras i slutet av kapitlet.

¹⁰⁰ Hildingson & Samuelson 1982, s 182.

¹⁰¹ 1982, s 185.

¹⁰² Hildingson & Samuelson 1982, s 203-205.

Frankrike gentemot andra makter

I avsnittet om vilka händelser och skeenden som får störst plats i läroboken blev det tydligt att en stor del av kapitlet om den europeiska stormaktstiden lämnades åt Frankrikes situation under 1600-talet. Eftersom Frankrike skildras så utförligt innebär det att många olika aspekter tas med i kapitlet, således får man en inblick i maktförhållandena som existerade mellan Frankrike och andra europeiska stormakter. Det som utmärkes skildringen av maktförhållandena i denna lärobok är att den helt utgår från Frankrikes perspektiv. I skildringen av Sverige låg fokuset på de inrikespolitiska dispyterna snarare än det utrikespolitiska. Texten utgår från Frankrikes perspektiv, detta märks bland annat genom att texten förklarar vilka mål Frankrike hade med sina olika handlingar. Dessutom beskrivs det på flera ställen att det var Frankrike som gick till attack på olika sätt. Ett exempel på detta ser vi i avsnittet om Ludvig XIV:s krig: "Ludvig XIV:s utrikespolitiska mål var en utvidgning av Frankrike i norr och väster och i söder"..."Ludvig angrep först Spanska Nederländerna. Nederländerna, som kände sig direkt hotat, ingick då i en sk trippelallians med England och Sverige"¹⁰³. I denna delen av texten, och även i andra delar av texten, börjar skildringen av en händelse med Frankrike och Ludvig XIV:s olika beslut.

Skildringen av det trettioåriga kriget börjar också i Frankrike, texten börjar på följande vis: "Den inrikespolitiska situationen i Europa vid Ludvig XIV:s trontillträde var resultatet av ett förödande storkrig, det trettioåriga kriget"¹⁰⁴. Texten formulerar att det var Frankrike som tog olika beslut och handlade på ett visst sätt, men samtidigt går texten alltid tillbaka till kung Ludvig XIV, därmed skulle man kunna påstå att texten inte bara utgår från Frankrikes perspektiv, utan även från Ludvig XIV:s perspektiv när det kommer till maktförhållandena gentemot andra stormakter. Genom detta förmedlas en bild av ett maktspel i Europa med Frankrike som mittpunkt i denna kamp. Den drivkraft för makt som visar sig i dessa skildringar är i huvudsak politisk, där Frankrike och Ludvig XIV har en strävan efter en ökad utrikespolitisk makt.

Sammanställning

Tabell 12: Maktförhållanden som framkommer i kapitlet och vad som utmärker dessa.

Maktförhållandena mellan kungahuset och folk	Kung Karl XI och Ludvig XIV har ett hårt grepp om sin befolkning	Politiska drivkrafter till makt, med ett envälde som huvudsakligt mål
Frankrike gentemot andra	Frankrike utgör	Politiska drivkrafter med

¹⁰³ Hildingson & Samuelson 1982, s 200 (citatt).

¹⁰⁴ 1982, s 197 (citatt).

makter	mittpunkten för de krig och konflikter som förs	önskan att utöka territoriet och skapa ett större envælde
---------------	---	---

Källa: Hildingson, Lars & Samuelson, Sven 1982, *Forntid till nutid: historia för gymnasieskolan 1*. Stockholm: Natur & Kultur. s 172-207.

I tabellen ser vi att de politiska drivkrafterna ligger i fokus i skildringarna. Texten är uppbyggd på ett sådant sätt där den makt som framkommer ligger i kungens händer. Framför allt är det Frankrike som framkommer som de mäktigaste landet under europeisk stormaktstid. Denna lärobok tillämpar ett tydligt aktörsperspektiv till skillnad från de övriga läroböckerna där detta inte var lika uppenbart. Med Frankrike som mittpunkt skapas en bild över Frankrike som ekonomiskt och politiskt överlägsna tack vare skildringarna över aktörerna Colbert och Ludvig XIV.¹⁰⁵

7.3 Läroböckernas meningsskapande

Det har tagits upp flera olika aspekter kring respektive läroboks innehåll och struktur. Det är därför på sin plats att resonera lite kring hur och vad som bidrar till läroböckernas övergripande syfte och meningsskapande. Jag ska därför presentera vad i dessa läroböcker som bidrar till meningsskapande och hur textens struktur spelar en stor roll i för detta meningsskapande. I inledningskapitlet redogjordes det för texters narrativa struktur, textens helhet och att teman är viktiga för att vissa händelser ska lyftas fram och bringa mening för berättelsen och dess sammanhang. Det tema som jag tillämpat för undersökningen handlar om makt och maktförhållanden, det utgör således en viktig del för att kunna resonera kring vilken mening och övergripande syfte texterna förmedlar. Jag kommer nu presentera vad som bidrar till detta meningsskapande i respektive lärobok.

7.3.1 Graninger & Tägil 1973

I denna bok blev det tydligt att texten, både strukturen och dess innehåll kretsade kring krig och konflikter av olika slag. Kriget som framkom var mellan de olika stormakterna i Europa, där det existerade en ständig maktkamp som framför allt grundade sig i territoriella intressen, men även ekonomiska. De konflikter som skildrades var mellan olika grupper i samhället, framför allt mellan det regerande kungahuset och resten av befolkningen. Textens struktur är upplagd på ett sådant vis att majoriteten av det som skildras tar sin utgångspunkt i kriget. Bland annat skildras det att bönderna levde ett hårt liv under 1600-talet, tack vare att kriget medförde katastrofer av olika slag som drabbade bönderna. Ett annat exempel är skildringen av reduktionen, som genomfördes tack vare att Sverige var så hårt ekonomiskt drabbat efter alla krig. Med andra ord, de olika skeenden som skildras utgår från krig. Dessa skildringar bidrar till den helheten som skapas och kretsar kring krig. De olika typerna av

¹⁰⁵ Hildingson & Samuelson 1982, s 174-179.

maktförhållanden som skildras både inom staten och mellan stater bidrar också till denna helhet, med tanke på att man får en förståelse över att det existerade maktkamper på olika sätt under en tid av ständiga krig och konflikter. En helhet skapas också när kapitlet är indelat i olika avsnitt, där olika europeiska stormakter skildras på olika sätt.

Vilken mening skapar då texterna? Med tanke på kapitlets struktur, och den omfattande beskrivning som görs över olika maktförhållanden och maktkamper skulle man kunna konstatera att boken vill förmedla en tydlig och övergripande bild över stormaktstiden i Europa under 1600-talet med fokus på krig. Aktörerna, kungarna, får en betydelsefull roll. Även konflikterna som existerade mellan olika samhällsgrupper får en betydande roll. Som vi såg i avsnittet om Sverige är texterna inte helt igenom kronologiskt ordnade, det är upplagda på ett sådant sätt där krigföringen, orsakerna och resultaten av krigen skildras först. Det är efter detta andra verkligheter och maktförhållanden framställs, som till exempel den mellan bönder och adel. Temat kring makt bidrar till berättelsens helhet, eftersom det är drivkraften efter makt och maktförhållandena mellan olika länder och grupper i samhället som ligger till grund för de krig och konflikter som skildras i texten.

7.3.2 Brolin, Dannert & Holmberg 1981

Jämfört med förra boken blev det tydligt att texten i denna lärobok fokuserade mer på de tekniska bitarna av det europeiska enväldet, alltså hur enväldet lyckades genomföras, vad som gjorde att segrarna vanns och vilken ställning staterna hade till varandra. Den förra läroboken lade större vikt vid att beskriva de olika krigen som fördes. Själva krigen och konflikterna var i större fokus än vad som gjorde att segrarna kunde vinnas. Den mening som går att utläsa ur denna lärobok tar således sin grund i aspekten kring att texten vill redogöra för vad som omfattar ett enväldigt styrelseskick. De ekonomiska och religiösa aspekterna av makt är viktiga i detta sammanhang. När man analyserar maktförhållanden blir det tydligt att läroböckerna har valt olika aspekter för att visa på makt. I denna lärobok jobbar man genomgående med den religiösa situationen och de motsättningar som existerade för att skildra det religiösa och politiska läget som fanns i Europa under 1600-talet, samma gäller den ekonomiska situationen. Det finns en avsaknad på samhällets liv och verkligheter i läroboken, om detta hade funnits hade det kanske varit möjligt att utläsa maktförhållanden som kan ha existerade mellan olika samhällsgrupper och stånd i landet. Istället har texten valt att fokusera på olika religiösa grupper. Den bild som framkommer av övriga samhället får man i de delar av texten där ekonomiska aspekter skildras, som till exempel hur man framställde järn.

Kapitlet betonar de ekonomiska och religiösa aspekterna i mycket hög grad, dessa bidrar till den mening texten förmedlar. Vad som skapar mening i texterna grundar sig i faktumet att texten tydligt vill förmedla vad som utmärker och bidrar till att ett envælde kunde fungera. Det grundar sig också i textens strukturella aspekter, som poängterar de religiösa och

ekonomiska aspekterna av maktkamperna som fördes. Baserat på textens innehåll och struktur blir det tydligt att kapitlet vill ge en bild av europeisk stormaktstid som en tid av religiösa och ekonomiska motsättningar. De ekonomiska och religiösa drivkrafterna finns i texten och framkommer som bakgrunden till de krig och konflikter som förs. Kapitlet vill ge en utförlig bild över vad ett envælde innebär och vad som bidrar till att det var möjligt för så många stater i Europa att genomföra detta. Fokuset ligger således på de tekniska och praktiska aspekterna av ett enväldigt styrelseskick, snarare än de sociala aspekterna. Texten ger en bild över Frankrike som det absolut mäktigaste landet i Europa under 1600-talet, och att Frankrike stod i mitten av allt som hände under stormaktstiden. Detta grundar sig i faktumet att allt som beskrivs och skildras utgår från Frankrike. Meningen som läroboken förmedlar är att Frankrike var det mäktigaste landet i Europa, och att övriga stater tvingas förhålla sig till Frankrike tack vare den makten de satt på.

7.3.3 Hildingson & Samuelson 1982

Denna lärobok lägger stort fokus på Frankrike, vilket påverkar den mening texten förmedlar. Till skillnad från de övriga två läroböckerna ges ingen tydlig eller mer omfattande bild över de övriga staterna i Europa under 1600-talet, utan texten har fokuserat på Frankrike mer detaljerat. Bland annat förklaras det utförligt hur krigsmakten organiseras, och hur finanspolitiken fungerade.¹⁰⁶ Dessa typer av förklaringar återfinns inte i avsnittet om Sverige. Boken tar förvisso upp det politiska läget i Europa, men även detta avsnitt utgår från Frankrikes situation och handlande. Bilden som förmedlas av europeisk stormaktstid är således entydig, med fokus på framför allt Frankrike och till viss del Sverige. Denna entydiga bild skapas genom att Frankrike ges så pass stort utrymme i kapitlet, dessutom skildras Frankrike på ett sätt som skiljer sig från hur Sverige skildras. Texten om Frankrike tillämpar både inrikespolitiska och utrikespolitiska infallsvinklar vilket ger en mer övergripande och allsidig bild över Frankrikes situation och position i Europa under stormaktstiden.¹⁰⁷ Avsnittet om Sverige fokuserar främst på den inrikespolitiska situationen, vilket gör att man som läsare inte får en lika tydlig bild över Sveriges position gentemot andra stormakter¹⁰⁸. Vi ser här en likhet med den föregående läroboken, som lägger stort fokus på Frankrike.

Baserat på textens innehåll och struktur blir textens förmedlande mening relativt tydlig. Genom att skildra Frankrike och Frankrikes påverkan i Europa så pass utförligt, förmedlas en bild över Frankrike som Europas mittpunkt och som de mäktigaste landet under den europeiska stormaktstiden. Texten börjar med att beskriva Ludvig XIV starka position som makthavare, för att sedan ge en inblick i de sociala förhållandena för ständerna i landet.¹⁰⁹ Mot denna bakgrund skildras olika konflikter mellan stormakterna, vilka utgår från Frankrike. Den mening som texten förmedlar verkar vara att ge en tydlig bild över Frankrike

¹⁰⁶ Hildingson & Samuelson 1982, s 176.

¹⁰⁷ Hildingson & Samuelson 1982, s 176-179, s 180-185.

¹⁰⁸ Hildingson & Samuelson 1982, s 203-207.

¹⁰⁹ Hildingson & Samuelson 1982, s 174-176.

som Europas mäktigaste land. Det tillämpas olika perspektiv för att beskriva och förmedla denna bild, vilket saknas i avsnittet om Sverige.

8. Sammanfattning

I denna undersökning har syftet varit att undersöka historieskrivningen och textens struktur i tre olika historiska läroböcker om den europeiska stormaktstiden. Utefter textens narrativa struktur har det varit möjligt att undersöka vilken mening som förmedlas i läroböckerna. Jag har tillämpat ett tema kring makt och maktförhållanden för att kunna resonera kring läroböckernas övergripande mening. Resultatdelen i undersökningen innefattas av en redogörelse för de olika infallsvinklarna som tas i läroböckerna. Eftersom läroböckerna inte är upplagda på samma sätt stötte jag på ett metodologiskt problem, där infallsvinklarna skiljer sig ganska mycket från varandra. Tabellerna används som ett komplement för att indelningen ska bli tydligare, med hjälp av dessa har jag radat upp vad som får störst utrymme i respektive lärobok. Tabellerna används också i den andra delen av resultatavsnittet där maktförhållanden diskuteras. Maktförhållandena och drivkrafter till makt har kommit att spela en viktig roll i undersökningen eftersom detta tema präglar samtliga texter. Valet av tema har känts relevant för en undersökning om texter som behandlar europeisk stormaktstid eftersom denna period präglades av en maktkamp mellan de europeiska stormakterna.

Infallsvinklarna skiljer sig åt i de olika läroböckerna, och det har visat sig att de har fått stor betydelse för läroböckernas meningsskapande. Graninger & Tägil lade upp texten utefter fyra olika stater: Tyskland, England, Frankrike och Sverige. I denna uppdelning fick Sverige störst plats, fokuset låg på både inrikes- och utrikespolitik. Kriget står i fokus i denna historiska framställning, och de maktförhållanden som presenteras var i huvudsak mellan de olika stormakterna. I denna bok förmedlas en bild av ett Europa i ständigt krig med pågående maktkamper. Brolin, Dannert & Holmberg ger Sverige och framför allt Frankrike stort fokus, och även de olika staternas relation till varandra. Denna lärobok fokuserar på att ge bakgrund till de olika händelserna, snarare än att utförligt förklara olika händelser. I denna lärobok ligger fokuserat snarare på att beskriva hur ett envälde kom att uppstå och fungera. Ekonomiska aspekter får stort utrymme, framför allt kopplade till Frankrike. Eftersom Frankrike får så stort utrymme i läroboken blir resultatet att Frankrike framställs som Europas absolut mäktigaste land, de andra stormakterna hamnar lite i skymundan och framställs som att de ständigt behöver förhålla sig till Frankrike. Hildingson & Samuelson har en del likheter med Brolin mfl. i sin framställning. Frankrike hamnar även här i fokus. Brolin mfl. redogör däremot för bakgrunden till olika skeenden i mycket högre utsträckning än Hildingson & Samuelson. Maktförhållandena som framkommer i denna bok utgår från Frankrike och Frankrikes relation till andra stater.

I undersökningen blev det tydligt att textens struktur har en stor påverkan på vilken mening som förmedlas. Graninger & Tägil visar exempel på detta, texten lägger stort fokus på krig,

och konflikter mellan olika stater, den är således ganska ensidig i sin framställning. Det blir då naturligt att den mening som förmedlas av läroboken har att göra med ett Europa i kris med ständiga krig. Samma princip gäller Hildingson & Samuelson som redogör för Colbert och ekonomins utveckling i Europa, och hur detta påverkade Europa. Resultatet blir att Frankrike framställs som Europas mittpunkt, som grunden till ekonomisk utveckling och kärnan för makt. Texterna består av olika byggstenar som på olika sätt påverkar den mening som förmedlas, där det ekonomiska perspektivet och Colbert är ett exempel på detta. I Graninger & Tägil är det extra tydligt hur maktförhållandena och infallsvinklarna med fokus på krig och konflikter går hand i hand med meningen som förmedlas kring ett kaotiskt Europa.

Tidigare forskning har fastslagit att det finns en tendens att porträttera Sverige som en moraliskt överlägsen stat i förhållande till andra stater, och att det går att utläsa ett underliggande syfte i de historiska framställningarna i läroböcker, som grundar sig i olika drivkrafter. Ammert menar på att de historiska läroböckerna från 80-talet fokuserade mycket på "vanliga människors liv".¹¹⁰ Dessa slutsatser går inte direkt att bekräfta i denna undersökning. En problematik som uppstår har att göra med avgränsningen för undersökningen. Med tanke på att det endast är vissa delar som har plockats ut ur läroböckerna för undersökningen finns det en möjlighet att resterande delar av läroböckerna bekräftar den tidigare forskningens resultat. I undersökningen är det inte möjligt att påstå att någon av läroböckerna förmedlar en mening kring att Sverige skulle vara moraliskt överlägset andra stater. Det finns inte heller någon stark nationalistisk underton, som Danielsson Malmros menar på att det fanns i äldre läroböcker.¹¹¹ Det är istället makten som står i centrum snarare än moralen, på grund av detta kom maktförhållandena att spela en viktig roll.

När det kommer till skildringarna av "vanliga människors liv", är detta inte något som fick särskilt mycket plats. Periodisering är dock något som tillämpats i läroböckerna, det finns dock en avsaknad på kvalitativ periodisering där människor som kollektiv står i centrum snarare än individer.¹¹² De olika aktörerna står i centrum för skildringarna, framför allt i Hildingson & Samuelson 1982, och Brolin mfl. 1981. Detta aktörsperspektiv går samman med temat kring makt, eftersom de aktörer som står i centrum skildras som starka makthavare. I Graninger & Tägil gavs Sverige stort utrymme, texterna innefattas till större del av skildringar av vanliga människor jämfört med Brolin mfl. och Hildingson & Samuelson. Med denna undersökning önskar jag bidra till forskningsläget kring läroböckers narrativa struktur och meningsskapande. Genom att redovisa hur textens struktur är uppbyggd i dessa tre slumpvis valda läroböcker, vill jag belysa att och hur läroböcker som gavs ut under samma tidsperiod kan förmedla olika mening på olika sätt baserat på hur texten är uppbyggd

¹¹⁰ Ammert 2008, s 97.

¹¹¹ Danielsson Malmros 2012, s 394.

¹¹² Berglund & Ney 2015, s 68-69.

och var fokuset i texten ligger. Jag har en förhoppning om att denna undersökning öppnar upp för ny forskning om historieskrivning och meningsskapande. Ett förslag är att utforska jämförelser mellan äldre läroböcker och nutida läroböcker, och undersöka hur den mening som förmedlas skiljer sig åt.

Referenslista

Källmaterial

Brolin, Per-Erik, Holmberg, Åke & Dannert, Leif 1981, *Historiens huvudlinjer: historia för gymnasieskolan. 1 Grundbok*, 4. uppl, Stockholm: Almqvist & Wiksell läromedel

Samuelson, Sven 1982, *Forntid till Nutid: historia för gymnasieskolan . 1*. Stockholm: Natur & kultur

Tägil, Sven & Graninger, Göran (red.) 1973, *Historia i centrum och periferi D.1 Högmedeltiden till franska revolutionen*, Lund: Esselte studium (Uniskol

Litteratur

Ammert, Niklas 2008, *Det osamtidas samtidighet: historiemedvetande i svenska historieläroböcker under hundra år*; Diss., Lund: Lunds universitet

Berglund, Louise & Ney, Agneta 2015, *Historikerns hantverk: om historieskrivning, teori och metod*, 1. uppl, Lund: Studentlitteratur

Danielsson Malmros, Ingmarie 2012, *Det var en gång ett land-: Berättelser om svenskhet i historieläroböcker och elevers föreställningsvärldar*. Diss., Lund : Lunds universitet

Florén, Anders, Ågren, Henrik & Erlandsson, Susanna 2018, *Historiska undersökningar: grunder i historisk teori, metod och framställningssätt*. Tredje upplagan Lund: Studentlitteratur

Gustavsson, Martin & Svanström, Yvonne (red.) 2018, *Metod: guide för historiska studier*, 1. uppl, Lund: Studentlitteratur

Hermansson Adler, Magnus 2009, *Historieundervisningens byggstenar: grundläggande pedagogik och ämnesdidaktik*, 2. uppl, Stockholm: Liber

Johansson, Anna 2005, *Narrativ teori och metod*, Lund: Studentlitteratur

Johnsson Harrie, Anna 2009, *Staten och läromedlen: en studie av den svenska statliga förhandsgranskningen av läromedel 1938-1991*. Diss. Linköping : Linköpings universitet, 2009. Tillgänglig på Internet: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:liu:diva-1831>

Karlsson, Klas-Göran & Zander, Ulf (red.) 2014, *Historien är närvarande: Historiedidaktik som teori och tillämpning*, 1. uppl, Lund: Studentlitteratur

Skott, Carola (red.) 2004, *Berättelsens praktik och teori: narrativ forskning i ett hermeneutiskt perspektiv*, Lund: Studentlitteratur

Vulovic, Jimmy 2013, *Narrativanalys*, 1. uppl, Lund: Studentlitteratur

Wahlström, Ninni 2016, *Läroplansteori och didaktik*, 2. uppl, Malmö: Gleerup Utbildning AB

Östling, Johan. *Nazismens sensmoral. Svenska erfarenheter i andra världskrigets efterdyning*. Stockholm: 2008

Övriga källor

Sverige. Skolöverstyrelsen. (1971-1986). *Läroplan för gymnasieskolan: Lgy 70*. Stockholm: Liber Utbildningsförlag.